

"גם לנשמה מגיע אוכל"

הלות לחסה חיצוים ואקטואליה לפי סדר פרשיות השבוע

פרשת נצבים שנת תשפ"ה

גיליון מספר: 493

1. מדוע דווקא לפני ראש השנה קוראים "אתם ניצבים"?
2. האם מחשבת כפירה לבדה מחייבת עונש? הוכח מפרשת השבוע!
3. קנה קרקע לימות המשיח: האם המקח תופס או שזה חלום באספמיה?
4. מדוע התורה אומרת "לא בשמים היא" וכי יש מי שחושב שהתורה בשמים?
5. בית המקדש מדוע נקרא דווקא "בית הבחירה"?
6. סוד קלות התשובה מול עדות יודע תעלומות אפשרי או בלתי מושג?

עלון זה יוצא לאור בס"ד ע"י בית המדרש "בית - יוסף"
לע"נ רבי יוסף ב"ר יצחק ז"ל ויצמן
רחוב קרית יערים 32 גבעת זאב

ניתן לקבל את העלון מידי שבוע: בהודעה לוצאפ: 052-8144488 או בהודעה למייל: beitmidrash2@gmail.com

1.

מדוע דווקא לפני ראש השנה קוראים "אתם ניצבים"?

כאחד לפני הקב"ה. ובתלמוד ירושלמי במסכת ראש השנה (פ"א הלכה ג) נאמר בלשון אחרת: כל העולם כולו עוברים לפניו כאחד, והוא רואה את כולם בבת אחת. הדברים מקבלים חיזוק ממה שנאמר בפרשת ניצבים "אתם ניצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם" כולכם, כאחד, לא ראשיכם בלבד ולא שואבי מימכם בלבד, אלא כל שכבות העם יחד.

בגמרא במסכת בבא קמא (דף פח ע"א) נאמר: כל ישראל ערבים זה בזה. הערבות ההדדית הזו היא שמעמידה את העם כולו בניצבות אחת. אין אדם יכול לומר "אני לעצמי" כי כל מעשה של יחיד נוגע בכלל. זה עומק הקריאה "אתם ניצבים כולכם" מעמד הברית נעשה על גבי האחריות ההדדית, ומתוך כך נעשים ישראל גוף אחד.

בגמרא במסכת שבת (דף פח ע"א) דורשים את הפסוק "ויתייצבו בתחתית ההר" מלמד שכפה עליהם הר כגיגית. גם שם משתמשת התורה בלשון של "ניצבות" התייצבות מול ה', כופים עליהם הר כגיגית, לא נותנים להם פתח של התחמקות. יש כאן ביטוי לעמידה שאין בה דרך לברוח. כך גם בפרשת ניצבים "אתם ניצבים היום כולכם" עמידה מוחלטת, יציבה, שאין בה חמקנות. המשמעות העולה מן הגמרות הללו היא שבראש השנה, כאשר כל באי עולם עוברים לפני ה', הרי פרשת ניצבים נקראת כהכנה לאותו מעמד. ניצבות זו איננה פרט היסטורי, אלא מתחדשת בכל שנה ושנה. כולנו כאיש אחד באחריות הדדית, עומדים לפני הקב"ה, נידונים, וכל נשמה נבחנת. זהו מצב של עמידה יציבה שאין ממנה מנוס, ובו בזמן הוא גם מצב של אחדות, שבו כל יהודי נשען על אחיו וערב בעדו.

בדברי הראשונים מצאנו שהם עמדו על לשון הכתוב "אתם ניצבים היום כולכם", וראו בזה יסוד של ברית כללית המחייבת כל יחיד ויחיד.

הרמב"ן (דברים כט, יב) כתב שפרשה זו היא כריתת ברית חדשה בערבות מואב, מעבר לברית שכרתו ישראל בחורב. מטרתה של הברית הזו היא להעמיד שכל יחיד מישראל מחויב, ולא יוכל להיפטר בטענה שאבותיו קיבלו כבר בסיני. לכן נקט הכתוב "כולכם", כדי ללמד שהברית חלה על כל אחד ממש. מכאן למדנו שעצם הניצבות היא שייכות מחודשת, שכל יחיד נכנס בברית בכל דור ודור.

רבנו בחי (שם) הרחיב ש"ניצבים" מורה על קיום ועמידה. אף על פי שנשמעו קולות בפרשת כי תבוא, מכל מקום ישראל עומדים וקיימים, והקב"ה מברית עימם ברית חדשה כדי לחזק את לבבם. נמצא שהניצבות כאן היא אות וסמל לחוסן הרוחני של ישראל, שאין כל חטא יכול להכריעם, ותמיד יעמדו לפניו. הספורנו (שם) פירש שהניצבות כאן היא מעמד של בית דין ומשפט. "אתם ניצבים" אינכם עומדים סתם, אלא לפני ה' במשפט, וכל אחד חייב לעבור וליתן דין וחשבון. הוא מסביר עוד שהניצבות הזאת היא גם הכנה לכניסת הארץ, כי הארץ עצמה דורשת עמידה מוסרית ומשפטית מצד יושביה.

הריטב"א בחידושו למסכת ראש השנה (דף לב ע"ב) על דברי הגמרא "כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון", מבאר שמקור הדברים הוא בפרשת ניצבים "אתם ניצבים היום כולכם". כלומר, כל ישראל נידונים ביחד, בניצבות אחת, כגוף אחד.

רבנו יונה (שערי תשובה שער ד) כתב שקריאת פרשת ניצבים לפני ראש השנה היא זכר למעמד הברית, ללמד שכל שנה ושנה חוזרים אנו לעמוד לפני הקב"ה ולכרות עמו ברית מחודשת. על כן חייב כל אדם להכין לבבו ולעמוד בניצבות של יראה ואחריות.

נמצא שדברי הראשונים כולם מציירים את הניצבות לא רק כעמידה חיצונית, אלא ככריתת ברית נצחית, כהכנה למשפט, וכחיזוק לאחר הקללות. זו הסיבה שמעמידים את הפרשה הזו דווקא לפני ראש השנה, כדי שנבין שכל יחיד נידון כחלק מהכלל, כחלק מן הברית המחודשת עם ה'.

בדברי האחרונים אנו מוצאים העמקה מיוחדת במילים "אתם ניצבים היום כולכם". הם ראו בהן רמז ליום הדין, לראש השנה, ולצורך של עם ישראל להתייצב כאיש אחד בלב אחד.

החתם סופר (דרשות חלק א דרוש לראש השנה) עמד על כך ש"אתם ניצבים" נאמר בלשון עמידה יציבה, ולא "עומדים". לדבריו, "ניצבים" משמעו קביעות ועמידה חזקה, להורות שישאל, אף אם הם נראים חלשים וחוטאים, ניצבים הם לפני ה' בכח הברית שנכרתה עימם. מכאן לימוד גדול לראש השנה: גם כשאדם נחלש ביראתו, עצם שייכותו לכלל ישראל מעמידה אותו לפני ה'.

תארו לכם רגע לפני המשפט הגדול. כל עם שלם מתייצב, מראשי השבטים ועד האנשים הפשוטים ביותר, כולם שווים באותה שעה, עומדים יחד באימה וביראה מול מלך מלכי המלכים. אין מדובר רק בעמידה חיצונית. זהו רגע של "ניצבות" עמידה יציבה, איתנה, שאין בה בריחה ואין בה חמקנות. זהו רגע של חשבון נפש, של חיבור עמוק, של מפגש לאומי רוחני שבו כל אחד נדרש לתת דין וחשבון לא עצמו אלא כחלק מכלל ישראל.

רק על ולכן קוראים את הפסוק הזה תמיד לפני ראש השנה: "אתם ניצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם". מעמד הברית במדבר הופך לתבנית נצחית, וכל שנה אנחנו חוזרים אליו. השאלה הנוקבת היא: מדוע דווקא עכשיו, לפני יום הדין, אנו מזכירים לעצמנו את הניצבות הזאת? מה סוד החיבור של הפסוק הזה לראש השנה?

בפרשת ניצבים נאמר: "אתם ניצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל" (דברים כט, ט). וחז"ל תיקנו לקרוא פרשה זו תמיד בשבת שלפני ראש השנה. והשאלה: מה פשר הדבר? מדוע דווקא לפני יום הדין אנו עומדים על עניין הניצבות? האם זו סתם קריאה אקראית בלוח השנה, או שיש כאן יסוד מהותי הנוגע לעצם הדין בראש השנה שישראל נדרשים לעמוד כגוף אחד, בניצבות, לפני הקב"ה? "אתם ניצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל. טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחוטב עציך עד שואב מימך. לעברך בברית ה' אלוהיך ובאלתו אשר ה' אלוהיך כורת עמך היום" (דברים כט, ט).

רש"י (שם פסוק ט) מביא מדרש נפלא: לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים בפרשת כי תבוא, נחלשו דעתם. אמרו: מי יוכל לעי"אלו? מיד בא משה ופייס אותם: "אתם ניצבים היום כולכם" הרבה הכעסות את המקום ולא עשה אתכם כליה, והרי אתם קיימים לפניו.

מכאן שה"ניצבות" איננה רק פיזית אלא עדות חיה ליכולת העם לעמוד, לשרוד, גם אחרי חטאים ועוונות, מתוך רחמי ה'.

האבן עזרא (שם) פירש ש"ניצבים" מלשון קביעות, לא עמידה רגעית. עם ישראל עומד כעם נצחי, אין זו התאספות אקראית אלא עמידה קבועה מול ה', כמי שכורת ברית שאינה תלויה בזמן. הרמב"ן (שם) ביאר שפרשה זו היא כריתת ברית מחודשת אחרי שכבר נכרתה ברית בהר סיני. משה חידש את הברית כאן דווקא מפני שהולכים להיכנס לארץ, וכדי שלא יחשוב איש שהוא פטור מן האחריות הציבורית. "כולכם" כולם באחריות אחת, מראשיכם ועד הפשוט ביותר.

הספורנו (שם) הסביר שה"ניצבות" כאן היא הכנה למשפט. אתם עומדים לפני ה', כל אחד לפי דרגתו, אבל כולכם באותה שורה, באותו בית דין. כביכול אין אדם פטור, אין אדם מתחבא, כל נשמה נבחנת.

האור החיים הקדוש (שם) מתעכב על המילה "היום". הוא אומר: בכל דור ודור ובכל יום ויום, עומדים ישראל לפני ה' בברית מחודשת. זה לא אירוע חד-פעמי במדבר, אלא תבנית נצחית: בכל ראש השנה אנחנו ניצבים מחדש באותה עמידה, באותו משפט. המדרש תנחומא (ניצבים א) דורש "אתם ניצבים היום" על יום הדין. משל למלך שכעס על בניו ונתן להם קללות, אך למחרת פייסם ואמר: בני, אל תיראו, כל מה שאמרתי לא נאמר אלא לעורכם. אף כאן, אחרי הקללות, אמר משה: אל תחששו אתם ניצבים.

הזהרה הקדוש (ח"ג רפח ע"א) רואה במילה "ניצבים" רמז לעמידה יציבה בעולם העליון, שכל נשמות ישראל מתקבצות יחד לפני בית דין של מעלה, ומעמד זה מתחדש בכל ראש השנה. כל המפרשים והמדרשים יחד בונים תמונה אחת חיה: "ניצבים" איננו רק מונח טכני של עמידה, אלא ביטוי למצב נצחי של ישראל מול ה'. זהו מעמד ברית, מעמד של דין, מעמד של פייס אחרי קללות, מעמד של נצחיות ואחריות משותפת. לכן קוראים פרשה זו תמיד לפני ראש השנה להזכיר לכל יחיד ויחיד שאין הוא בודד, אלא חלק ממעמד כולל שבו כולנו ניצבים לפני ה' יחד.

בגמרא במסכת ראש השנה (דף לב ע"ב) נאמר: כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, שנאמר "היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם". הגמרא מלמדת שבראש השנה אין זה רק יום של שיפוט פרטי לכל יחיד ויחיד, אלא יום שבו כל ישראל ניצבים יחד

גם לנשמה מגיע אוכל

חקירות הגות
מחשבה חידודים
ואקטואליה
על פי סדר
פרשיות השבוע

עם הציבור, ולכן עליו לחזק את הכלל בסיוע לנצרכים, בהשתתפות בצרכי ציבור, בהתחזקות באחדות. נמצא שכל דברי הראשונים והאחרונים על "אתם ניצבים היום כולכם" אינם רק דרשה יפה, אלא נושאים עמם השלכות ממשיות: בתפילה בציבור, בהוצאת אחרים ידי חובה במצוות, בחינוך הדורות, ביחס לגר, ובאחריות ההדדית.

הניצבות שפרשת ניצבים מתארת אינה עוד מילה בסיפור התורה, אלא ציור נשמתי עמוק של מצב העם כולו לפני הקב"ה. עומק הרעיון הוא, שאין האדם פרטי ניצב לבדו, אלא כולם כאיש אחד בלב אחד. ברית זו מחייבת לא רק את המעשה החיצוני, אלא גם את הלבבות הפנימיים.

הניצבות שייכת למושג היציבות. האדם הרגיל חי חיי תנועות יום אחד מתלהב, יום אחר מתקרר, ברגע אחד מתעורר, ומיד לאחריו נרדם. התורה מלמדת אותנו שדווקא לפני יום הדין צריך להיות ניצבים יציבים, עומדים איתן, בלי התנדנדות. דווקא אז, כשהאדם עומד למשפט, נדרש ממנו לב חזק ונפש נחושה. אבל יותר מזה: "אתם ניצבים" מלמד שאין כאן עמידה של יחידים מבודדים, אלא של עם אחד שלם. זו לא שעת פרט אלא שעת כלל. כל יהודי הוא איבר בגוף האומה, ואם יחיד מישראל נופל, הרי גם הכלל נפגם. זו המשמעות של ניצבות כולכם עומדים כאיש אחד לפני ה'.

ובמבט עמוק יותר: הניצבות היא גם תיקון לעמידה בסיני. אז נאמר "ויתייצבו בתחתית ההר" עמידה של קבלת תורה מתוך כפיה, כהר כגוגית. כאן נאמר "אתם ניצבים" עמידה מתוך רצון, עמידה של ברית, עמידה שאדם מקבל על עצמו מראשית את עול ה'. זהו המעבר מכפיה לחירות, ממצב שבו ההר מאיים מלמעלה למצב שבו הלב בוחר לעמוד לפני ה'.

לכן קריאת פרשת ניצבים לפני ראש השנה היא הכנה פנימית: ראש השנה איננו רק יום של גזר דין חיצוני, אלא יום שבו נבחנת עמידת הלב. האם האדם מתנדנד ומתחמק, או שהוא "ניצב", איתן, יציב, בוחר בטוב גם מול יצריו, גם מול חולשותיו.

כל יהודי נקרא לשוב ולומר לעצמו: אני אינני לבד, אני חלק מעם שלם. אני עומד בניצבות לא רק בשמי אלא בשם כל הדורות. ואם אהיה איתן, הרי גם הכלל יתייצב איתי, ויחד נעמוד לפני ה' ביום הדין. במבט מחשבתי רחב, פרשת ניצבים מציבה אותנו לא רק לפני ראש השנה הקרוב אלא גם לפני חזון העתיד כולו. התורה פותחת באמירה "אתם ניצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם", ורבותינו רמזו ש"היום" מרמז על יום הדין, אבל גם על היום הגדול והנורא יום הגאולה.

הניצבות היא הכנה פנימית לקראת קיום דברי הפסוק בהמשך: "ימלך ה' אלוהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חיך" (דברים ל, ו). בעל הטורים כבר רמז שפסוק זה שייך לימי המשיח.

במצאות הגלותית שבה אנו חיים, האדם מתנדנד. היצר מערער, החטא מפתה, והלב חלש. לכן צריך התראה מבחוץ, צריך שיאמרו לו: דע שאתה עומד לפני ה'. אבל בימות המשיח עצם הלב יתוקן, "ימלך ה' את לבבך". לא תהיה עוד מלחמה פנימית מתמדת, אלא הניצבות תבוא מתוכו של האדם.

כאן מונחת הבנה עמוקה של יום הדין: כל קריאת ניצבים היא חזרה לאותו רגע שלפני תיקון הלבבות. כל שנה מחדש אנחנו נדרשים לעמוד כאילו כבר הגיע יום הגאולה, כאילו הלב כבר נימול. זהו כוחו של ראש השנה להעמיד את האדם בתנוחה משיחית עוד לפני בוא המשיח.

ומכאן מבט חדש על השאלה: למה דווקא לפני ראש השנה קוראים "אתם ניצבים"? משום שזהו מעמד שבו אנו מתרגלים לעמוד כבר עתה. אנחנו עושים חזרה גרלית לקראת העתיד לעמוד כולנו יחד, באחדות, באהבה, בלב מתוקן, בלי פיתולים, בלי בריחות.

ומזה יוצאת קריאה מחשבתית גדולה: אל תדחה את הניצבות לימות המשיח. כבר עתה בניצבות, כאילו הלב כבר נימול. הפוך את ראש השנה שלך למעמד של ברית עתידית, מעין הצצה אל העולם הבא, שבו לא יהיו עוד לבבות חלוקים.

המסר המוסרי הנלמד מן הפסוק "אתם ניצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם" הוא קריאה חיה לאדם ולציבור גם יחד. אין כאן סיפור עתיק בלבד, אלא הדרכה יומיומית כיצד לחיות.

הדברי חיים מצאנו (דרשות לימים נוראים) ביאר ש"כולכם" כולל כל הדרגות שבישראל, מהגדול ביותר ועד שואב מימך. כי בראש השנה אין דין רק ליחיד אלא דין כולל, והקיום של כל יחיד תלוי בהשתייכותו לכלל. לכן אמר הכתוב "כולכם" כולכם נשפטים יחד, וכולכם מקבלים את החיות מחדש.

השפת אמת (דרשות ניצבים תרל"ה) חידד שהמילה "היום" רומזת ליום הדין, שישראל עומדים לפני ה' להידון. הניצבות היא לא רק סמל היסטורי אלא מהות המתחדשת בכל שנה. גם אם נדמה לאדם שהוא קטן, "שואב מימך", הרי גם הוא ניצב עם כולם. זהו סוד העמידה בראש השנה שכל יחיד ויחיד נידון כחלק מהכלל.

המלבי"ם (דברים כט, ט) פירש שהמילה "ניצבים" עניינה יציבות. כלומר, ישראל עומדים בפני ה' כעדות קיימת שאי אפשר לבטלה. הוא מדגיש שכל אחד מישראל הוא אבן בניין בתוך הכלל, ואי אפשר להוציא אפילו אחד. לכן מנויים כאן כל הדרגות, להורות שכולם יחד מרכיבים את הברית.

מרח הרע"ה רבי עובדיה יוסף זיע"א (חזון עובדיה ימים נוראים עמוד קכד) כתב שקריאת פרשת ניצבים קודם ראש השנה היא הכנה נפלאה ליום הדין, כדי שכל אחד יזכור שהוא ניצב עם כלל ישראל לפני ה'. הוא מדגיש שדווקא האחדות של ישראל היא זו שמעמידה אותם בדין, וכך מתעוררים הרחמים על כולם.

רבי בן ציון אבא שאול זיע"א בספרו אור לציון (חלק ד סימן מו) כתב שהמילה "ניצבים" היא הכנה להיכנס ליום הדין מתוך אחדות, כי כל יהודי שייך לגוף האומה. זו ההבנה שמעמידה את כולנו כאיש אחד, וזו הסיבה שהתורה מצווה להזכיר לא רק את הגדולים אלא גם את הקטנים והנשים, כדי שנדע שכולם שייכים באותה מידה.

הכף החיים (או"ח סימן תקפא ס"ק ב) הביא שהקריאה בפרשת ניצבים קודם ראש השנה היא סגולה לעמוד בדין, לפי שהכתוב מבטיח "אתם ניצבים היום כולכם לפני ה'" כלומר, מי שנכנס לראש השנה מתוך שייכות לכלל, מובטח לו שיעמוד בדין.

הבן איש חי (דרשות שנה שניה דרוש לראש השנה) כתב שניצבות ישראל לפני ה' היא לא רק בעמידה פיזית אלא בעמידת הלב. כל אחד נדרש להעמיד את ליבו כראוי לפני בוראו. הוא מסביר שזו הסיבה שהתורה מונה גם "גרך אשר בקרב מחניך" כי אפילו מי שלא נולד בתוך הקדושה, אם הוא ניצב בלב שלם לפני ה', הרי הוא נידון כחלק מהכלל.

נמצא שכל האחרונים כל אחד בלשונו ובדרכו, חידדו את אותה נקודה: פרשת ניצבים היא הכנה לראש השנה. היא איננה זיכרון היסטורי בלבד אלא קריאה נצחית. כולנו יחד גדולים וקטנים, גברים ונשים, תלמידי חכמים ואנשי המלאכה כולנו ניצבים לפני ה' ביום הדין, וכוחנו הוא דווקא באחדותנו.

נפקא מינות רבות נובעות מדברי הראשונים והאחרונים על פרשת ניצבים, והן נוגעות הן להלכה ממש והן לחיים המעשיים: לעניין התפילה בראש השנה, כיוון שכולנו ניצבים לפני ה' כאיש אחד, עלינו להיזהר במיוחד בכוונת הלב בתפילה בציבור. לא די בכך שהיחיד מתפלל לעצמו, אלא יש כאן מעמד ציבורי שבו כל תפילה נשקלת כחלק מכלל ישראל. מכאן נפקא מינה להדר במיוחד בתפילה בציבור בראש השנה, שלא להחמיץ את מהות ה"ניצבים כולכם".

בנוגע לדין ערבות, הנלמד מן הפסוק "אתם ניצבים כולכם", מתחייב שכל אחד מישראל ערב על קיום התורה של חברו. מכאן נפקא מינה שמותר ליחיד לברך ולהוציא את חברו ידי חובה, אף שכבר יצא בעצמו, כי הערבות הופכת אותו לשותף בקיום המצווה של האחר. בפרט במצוות שופר, שהן יסוד ראש השנה, כל ישראל מוציאים זה את זה מתוך ערבות כללית.

עוד נפקא מינה בענייני חינוך: לפי שכולנו ניצבים יחד, יש חובה על הגדולים לדאוג גם לקטנים, כי "טפכם נשיכם" נכללו בניצבות. אין חינוך מצוות עניין פרטי בלבד אלא אחריות כללית. לכן בראש השנה, כאשר מתכנסים כל ישראל, מתעורר חיוב מיוחד להדריך את הדור הצעיר ולעמוד עמו יחד.

בנוגע ליחס לגר ותושב, התורה הדגישה "וגרך אשר בקרב מחניך". נפקא מינה מכך שגם גר שנתגייר או מי שנלווה לישראל, כלול בברית. ומכאן החובה ההלכתית לאהוב את הגר ולכלול אותו בכל דבר שבקדושה, שהרי הוא חלק מן הניצבות של כלל ישראל.

לצד ההלכות, יש כאן גם נפקא מינה מוסרית מעשית: כל אדם בראש השנה אינו יכול לומר "אדאג לעצמי בלבד". הוא נידון יחד

מכאן נפקא מינות רבות: החובה להקפיד על תפילה בציבור בראש השנה, האפשרות להוציא אחרים ידי חובה במצוות מכוח הערבות, הצורך לחנך את הדור הצעיר מתוך אחריות, והחובה לכלול גם את הגר והפשוט ביותר בתוך כלל ישראל.

ברובד הרעיוני והמוסרי, הניצבות היא קריאה ליציבות רוחנית: לא להיסחף בתנודות החיים אלא להתייצב בעוז מול פיתויי היצר. היא גם קריאה לאחדות: כל יהודי, קטן כגדול, שייך לברית אחת. והיא גם קריאה לאי ייאוש: גם אחרי חטאים ונפילות, יש אפשרות לעמוד מחדש, להתייצב שוב לפני ה'.

ובחיי היום יום, המסר נוקב: כל יום הוא יום של "אתם ניצבים". כל תפילה, כל שיעור תורה, כל מצווה או מעשה טוב הם ניצבות בפני ה'. מי שחי כך, הופך את ימי חייו כולם לראש השנה קטן, שבו הוא מתייצב שוב ושוב בברית עם בוראו.

ועל כן המשפט האחרון מהדהד: אל תברח, אל תתחמק, אל תדחה למחר. היום אתה ניצב, היום אתה עומד לפני ה', היום אתה יכול לבחור בחיים לך ולזרעך אחרים.

הרי כל יסוד הסוגיה טמון בדברי הגמרא במסכת ראש השנה (דף יז ע"ב) שאמרה: "נתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח ציבור והראה לו למשה סדר תפילה ואמר לו כל זמן שישראל חוטאים יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם". חז"ל לא רק אמרו שזו תפילה, אלא תיארו מחזה נורא הוד כביכול הקב"ה עצמו עטוף בטלית כשליח ציבור. כאן נמצא עומק עצום: קדיש וקדושה וברכו ניתנו לנו כדרך להקדיש שם שמים ולספר שבחו יתברך, אבל י"ג מידות לא נאמרו כך, אלא כבקשה, כסדר תחנונים של רחמים. מצד אחד יש כאן דמיון לקדושה, שהרי הוגדרו כדבר שבקדושה. מצד שני יש הבדל מהותי: אלו אינן מילות שבח לשמו יתברך אלא סדר תחנונים שגילה הקב"ה לישראל, ולכן גם אם מוגדרים כדבר שבקדושה אין כאן חובת ענייה אישית לכל יחיד כפי שיש בקדיש וקדושה.

וזה עומק דברי הרשב"א (חלק א סימן ריא) שכתב: "מסתברא שכל שאומרין דרך תפילה ובקשת רחמים אין נאמרים ביחיד דבר שבקדושה הן". דבר שבקדושה פירושו שלא נאמר ביחיד, אלא בעשרה. אבל הרשב"א לא הוסיף שחייב כל יחיד בפועל לענות. לעומת זאת הטור (או"ח סימן תקסה) כתב בשם רב נתן שאין מנהג ליחיד לומר י"ג מידות, ותמה מה החשש שהרי אינו אלא כקורא בתורה. נמצא שיש כאן שני פנים: האם עיקרם בקדושה ממש (הרשב"א), או כקריאת פסוקים (הטור). מן בשולחן ערוך (או"ח סימן תקסה סעיף ה) פסק להלכה כרשב"א שאין היחיד רשאי לאומרם כתחנונים, שהרי דבר שבקדושה הם. אבל מכאן נשאר לברר: אם דבר שבקדושה הם האם יחיד ששומע חייב להצטרף, כמו קדיש וקדושה? כאן נכנסים דברי האחרונים, שכל אחד האיר צד נוסף. התהילה לדוד (סימן סו ס"ק ז) הבין שמצד הרשב"א היה מקום לומר שאף מותר להפסיק באמצע קריאת שמע לאומרם, אבל מיד העיר: "לא ראיתי נוהגים כך". והטעם שעיקרו בש"ץ, ולא בציבור כולו. כלומר, מהות התיקון היא שהש"ץ אומר בעשרה, ולא שהציבור מחויבים לענות. רבי שלמה קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סימן מד) ובשיירי טהרה (סימן קצ תשובה יט) הלך בדרך זו ביתר חריפות: אפילו אם נקבל שהן דבר שבקדושה, מכל מקום אין חיוב על היחיד לאומרם, ואסור להפסיק באמצע קריאת שמע.

רבי משה פיינשטיין באגרות משה (או"ח חלק ג סימן פט) כתב בלשון ברורה: לא מצאתי מקור שמחייב יחיד לענות י"ג מידות, ואף שיש בהם דין דבר שבקדושה, אין עניינם קדושה לשם קידוש השם ושבחו, אלא סדר תפילה ותחנונים. ולכן אין כאן חובת ענייה, אלא רק מנהג טוב. ומוסיף: מנהג העולם להצטרף עם הציבור, כי כשיש ריבוי קולות, מתעוררים הרחמים ביותר. הרי לפנינו יסוד הלכתי עמוק: אין חיוב הלכתי אישי, אך יש מנהג ישראל שנעשה למקור שפע בעצמו.

ומנגד, הבצל החכמה (חלק ה סימן סא) חזק את מנהג ישראל באומרו: כיוון שמרן פסק שהן דבר שבקדושה, נכון מנהגם של ישראל להצטרף. כלומר, אף שאין דין של ענייה ממש כקדיש וקדושה, מכל מקום מן הראוי לומר עם הציבור, והמנהג מבוסס. וכך גם מצינו בברכי יוסף לחיד"א (או"ח סימן תקסה), שכאשר אין מניין, יחיד לא יאמר בלשון תפילה, אך רשאי לקרוא אותן כקורא בתורה. ובכפ החיים (או"ח סימן תקסה ס"ק יג-יט, סימן סו ס"ק כג) סיכם להלכה שכל יחיד אינו רשאי לומר כתחנונים, אך מותר לקרוא בטעמים, ואין להפסיק בברכות קריאת שמע. עיקר התיקון אמירת הש"ץ בעשרה. אבל אם הציבור כולו מצטרף הרי זה תוספת טובה ורצויה.

ראשית, כל אחד צריך לדעת שהוא ניצב. פעמים רבות האדם מרגיש כמתנדנד: פעם מתעורר לתורה ולמצוות, ופעם מתרופף ונמשך אחר חולשותיו. התורה קוראת לו: אל תישאר תלוי בין שמים לארץ. היכון, התייצב, באיתנות מול היצר ומול הניסיונות. "ניצבים" פירושו יציבות, אחיזה איתנה באמת, ולא חיים של תנודות מתמידות.

שנית, התורה מדגישה "כולכם" אין מקום לגאווה או להדרת אחרים. לא רק ראשי העם, לא רק החכמים, אלא גם שואב המים וחוטב העצים, גם הגר והקטן כולם יחד במעמד. המוסר ברור: אדם אינו יכול לומר "אני שייך למדרגה גבוהה, אין לי קשר לפשוטים". להפך דווקא ביום הדין כולנו שווים. לכן על כל אחד לפתח רגישות עמוקה כלפי האחר, לדעת שהוא אינו יכול לעמוד לפני ה' בלא חבריו.

שלישית, המעמד הזה מתרחש "היום" בכל יום. לא די להיזכר בניצבות רק בשבת שלפני ראש השנה. כל יום שבו האדם קם לתפילתו, כל יום שבו הוא מתמודד מול בחירותיו, הוא יום של "אתם ניצבים". המוסר ברור: כל יום הוא יום דין קטן, והניצבות היא דרך חיים יומיומית.

ועוד מסר: משה רבנו פייס את ישראל אחרי הקללות בפרשת כי תבוא ואמר להם "אתם ניצבים". זה מוסר עמוק גם אחרי חטאים ונפילות, גם אם ירדנו ונכשלנו, יש לנו עדיין יכולת לעמוד, להתייצב מחדש, לחזור אל הברית. אל ייאוש ולא נפילה מוחלטת. הניצבות מלמדת שאין דלת סגורה בפני האדם, תמיד אפשר לעמוד מחדש.

נמצא שהמוסר היוצא הוא שלושה דברים: יציבות מול הניסיונות, אחריות הדדית ואחדות עם כל חלקי העם, ויכולת לעמוד מחדש גם אחרי נפילה. זהו מסר חזק לחיים: אדם צריך לבנות לעצמו יציבות רוחנית, להרגיש חלק מן הציבור, ולא להתייחס אף פעם.

מכאן ניקח תובנות חיות הנובעות מהפסוק "אתם ניצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם" יכולות ללוות אותנו ממש בכל יום ובכל מעשה.

האחת, כשאדם מתייצב לתפילה בבוקר, עליו לזכור שהוא איננו יחיד. גם אם הוא מתפלל ביחיד בביתו הוא שייך לעם שלם שעומד באותה שעה לפני ה'. תחושת השייכות הזאת משנה את החוויה: התפילה איננה רק בקשה פרטית, אלא שותפות של כלל ישראל.

השנייה, בחיים החברתיים. פעמים שאדם נוטה להרים גבה על מי שנראה בעיניו פשוט, שאינו בר סמך, אולי אפילו חלש באמונה או במצוות. התורה זועקת: כולכם. גם אותו חוטב עצים ושואב מים, גם הוא חלק מן המעמד. המעשה הפשוט של כבוד לזולת, חיוך או מילה טובה, הם חלק מן הברית הנצחית.

השלישית, בהורות וחינוך. כשאדם מחנך את ילדיו, קל לשכוח שהילד הקטן הוא חלק מן המעמד. אבל הפסוק מדגיש: "טפכם נשיכם". גם הקטנים ניצבים. ההכרה בכך מעניקה כוח והתמדה בהשקעה בדור הצעיר, בידעה שהם חלק בלתי נפרד מהברית. הרביעית, ביציבות האישית. יש מצבים של נפילה חטא, חולשה, כישלון. התורה נותנת כוח לומר: ניצבים. גם אחרי קללות, גם אחרי נפילות, אפשר לעמוד שוב. לאדם אסור להרגיש שאין לו תקנה. עצם היכולת לקום, לעמוד מחדש היא עצמה הניצבות. החמישית, בחיי היומיום הקטנים. כשעולה פיתוי לוותר על שיעור תורה, לדחות מצווה, לומר "מחר". התורה מלמדת: לא "מחר", אלא היום. היום ניצבים. כל יום הוא יום ברית, כל יום הוא יום דין קטן. ההכרה הזאת ממלאת את חיי היומיום באחריות ותחושת שליחות.

ובמבט רחב התובנה הגדולה היא שאין יהודי בודד. כל אדם, באשר הוא, מחובר לעם ולברית. כשאנחנו חיים בתחושת ערבות הדדית אנו זוכים לעמוד כולנו יחד לפני ה', ולא רק כל יחיד בפני עצמו.

עיקר העניין: נמצאנו למדים: הפסוק "אתם ניצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם" איננו רק תיאור היסטורי של כריתת ברית בערבות מואב, אלא יסוד נצחי המתחדש בכל שנה ושנה. ראשונים הדגישו שזהו חידוש הברית, שמחייב כל יחיד ויחיד מראשי השבטים ועד הפשוטים ביותר לעמוד לפני ה'. אחרונים ואחרונים האחרונים הוסיפו שזו מהותו של ראש השנה: יום שבו כולנו ניצבים כאיש אחד, ביום דין, מתוך אחריות הדדית, באחדות, וביציבות שאין בה בריחה.

ועומק הדברים: קדיש וקדושה עניינם קידוש השם ברבים וכל יחיד מחויב לשאת בקולו את הקידוש הזה. אבל י"ג המידות עניינם סדר תחנונים. כוחם בציבור המאוחד. לכן אין דרישה שכל יחיד יאמר. אולם, כשהרבים מצטרפים מתרבה כוח הציבור.

ומכאן מסקנה רעיונית: הציורף של היחיד אינו חובה אבל הוא מתנה. זהו קול נוסף

בחזית הציבור, המוסיף תוקף לברית הכרתה ל"ג מידות שאין חוזרות ריקם. ולכן טוב ונכון להצטרף, אך לא עד כדי ביטול סדרי תפילה או לימוד.

הרי לנו עומק ההלכה סדר הציבור, לא רק יחידים. והרי לנו עומק הנשמה כוח האחדות, שככל שיותר פיות מצטרפים, יותר רחמים מתעוררים.

כן כתב הבן איש חי (שנה ראשונה פרשת וילך), שאין יחיד אומרן בלשון תפילה אלא בטעמים, וכשיש ציבור נאה להצטרף, אף שאין זה חיוב גמור. וכן רב פעלים, וכן בספרי מרן הגר"ע יוסף יביע אומר (או"ח חלק א ועוד), יחווה דעת (חלק א סימן מו), וחזון עובדיה (ימים נוראים, הלכות סליחות) פסקו כולם: ההלכה שאין יחיד אומר בלשון תחנונים, בציבור עיקר החיוב על הש"י, אך נכון לציבור להצטרף. ובנוגע להפסקות לא באמצע ק"ש, בלימוד יחיד טוב שיפסיק, בלימוד ברבים לא.

וזה עומק דברי השדי חמד (מערכת סליחות, ערך י"ג מידות) ורבי חיים פלאגיי (מועד לכל חי, חוקי חיים): כל התיקון יונק מהציבור, אך יפה וראוי להצטרף, והיחיד לא יאמר בלשון תפילה לבדו.

מתוך כל זה מתבהרת התמונה: ההלכה מגדירה את י"ג המידות כדבר שבקדושה דהיינו, שאין מקום לאומרן ביחיד. אבל לא נתנה להן תוקף של חיוב ענייה אישי לכל יחיד כדין קדיש וקדושה. עיקר המעשה בציבור בש"י ובעשרה. היחיד, אם יצטרף הרי זה משובח, ומנהג נכון. אם אינו יכול אין בכך חסרון.

2. האם מחשבת כפירה לבדה מחייבת עונש? הוכח מפרשת השבוע!

בזוהר הקדוש (ח"ג רעג ע"א) נאמר שהלב הוא המלך של האיברים. כל פנייה בלב נרשמת למעלה כאילו כל הגוף כבר פעל. לכן נאמר "לבבו פונה היום", כי אין צורך להמתין עד שיתממש, הלב עצמו הוא מעשה.

ומתוך כל הדברים עולה מסר אחד חזק: התורה תולה אחריות עצומה בלב האדם. אפילו אם לא פעל בידיו, מחשבתו נחשבת פנייה אמיתית. הפנייה שבלב היא תחילת השורש, היא הניצוץ שממנו עלול לצמוח עץ שלם של חטא.

בגמרא במסכת קידושין (דף מ ע"א) נאמר: "מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, שנאמר אוון אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'". מחשבה טובה מצרפה למעשה, שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע". הרי לכאורה למדנו שאין עונש על מחשבה בלבד. אולם מיד מוסיפה הגמרא: "בדבר ע"ז מצרפה למעשה". כלומר, בעבודה זרה יש חומרה מיוחדת, שאפילו אם אדם לא פעל בידיו אלא רק חשב בלבו, כבר נרשמת המחשבה כמעשה.

בגמרא במסכת יומא (דף כט ע"א) נאמר: "הרהורי עבירה קשים מעבירה". הרהור חורט בנפש חותם עמוק יותר מן המעשה, מפני שהוא חוזר ונשנה וממלא את הלב כולו. אם כן, גם כשאין מעשה, עצם המחשבה יכולה להשחית את האדם מבפנים.

בגמרא במסכת סנהדרין (דף סג ע"ב) דרשו על הפסוק "למען תפוש את בית ישראל בלבם" (יחזקאל יד, ה): מלמד שהקב"ה מעניש על מחשבת ע"ז. הרי שמחשבת הלב עצמה, אם היא נוגעת לכפירה ועבודה זרה, נחשבת לפנייה מוחלטת.

ובגמרא במסכת ברכות (דף לג ע"ב) איתא: "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים". והלב הוא עיקר יראת השמים. כשאדם פונה בלבו מן ה', אף שאין מעשה בידו, כבר איבד את יסוד היראה, וזה עצמו חטא חמור.

נמצא בדברי הגמרות הללו יסוד אחד ברור: באופן כללי אין ענישה על מחשבה בלבד, אך בעבודה זרה מחשבת הלב נחשבת כבר לפנייה ומעשה. לכן פרשת ניצבים מבליטה את הביטוי "לבבו פונה היום", ללמדנו שחטא זה מתחיל בלב, וכבר שם נחשב למעשה.

בדברי הראשונים אנו מוצאים הדגשה מיוחדת לעניין זה שמחשבת עבודה זרה חמורה היא עד שנחשבת למעשה.

הרמב"ם בהלכות עבודה זרה (פ"ב הלכה ג) כתב: "המהרהר בעבודה זרה עובר בלא תעשה, שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. ואינו חייב מלקות עד שיעבוד בפועל, אבל עצם ההרהור אסור מן התורה". הרי שלדעת הרמב"ם עצם המחשבה היא לאו גמור, אף אם אין בה מלקות. הלב הפונה עצמו כבר נחשב לעבירה.

הרמב"ן בפירושו לתורה (דברים כט, יז) עמד על לשון הכתוב "לבבו פונה היום", ואמר שהתורה מזהירה כאן לא רק על מעשה עבודה זרה, אלא על עצם הפנייה שבלב. כיון שהלב הוא עיקר האדם, כשזה פונה כבר נכנס בברית אחרת. ולכן אמר הכתוב "פן יש בככם" כאזהרה כוללת אפילו על מי שבלבו בלבד.

בעל ספר החינוך (מצוה רמג) כתב על הלאו של "ולא תתורו אחרי לבבכם" שעניינו שלא יפנה אדם מחשבתו אחר כפירה או אחר עבודה זרה. הוא הדגיש שעצם המחשבה היא מקור ההרס, ועל כן התורה אסרה אפילו את ההרהור, לבל יצמח ממנו מעשה.

דמיינו לעצמכם אדם יושב בין שורות המתפללים, עיניו עצומות, שפתיו נעות עם כולם, אך בלבו פנימה כבר הלך הרחק. הוא אינו מתכנן לפרוק עול בגלוי, הוא אינו מכריז על כפירה בקול רם, אלא "לבבו פונה היום". עיניו מביטות סביב כאילו הכל כשורה, אך במעמקי נפשו הוא מתנתק לאט מן הברית.

התורה מציירת את התמונה הזו בפרשת ניצבים: "פן יש בכם איש או אשה... אשר לבבו פונה היום מעם ה' אלוהינו". המילים הללו חודרות פנימה ומעמידות אותנו בפני שאלה חריפה: האם די בלב פונה, במחשבת כפירה שטרם התגשמה במעשה, כדי להיחשב כעבירה המחייבת דין? או שמא כל עוד לא באה המחשבה לידי פעולה, עדיין אין כאן עונש, אלא אזהרה מוסרית בלבד?

בפרשת ניצבים התורה מזהירה: "פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פונה היום מעם ה' אלוהינו ללכת לעבוד את אלהי הגוים ההם" (דברים כט, יז). והנה, מדויק בלשון הכתוב "לבבו פונה היום", לא נאמר "ידי עושות" ולא "רגליו הולכות", אלא עצם פנייה שבלב. ומכאן עולה חקירה יסודית: האם פנייה זו בלב נחשבת עבירה ממשית שיש לה השלכות הלכתיות, או שמא אין התורה מענישה על מחשבה בלבד אלא מזהירה לבל תצמח מתוכה פעולה עתידית?

נאמר בפרשה: "פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פונה היום מעם ה' אלוהינו ללכת לעבוד את אלהי הגוים ההם, פן יש בכם שרש פרה ראש ולענה" (דברים כט, יז). רש"י פירש: "לבבו פונה היום" הכוונה למי שכבר נוטה בלבו אל ע"ז, אף שעדיין לא עשה מעשה. התורה מעידה על מחשבת הלב, שלא תאמר איני אלא מהרהר. כאן מגלה הכתוב שמחשבה רעה בעניינים אלו כבר נחשבת פנייה בפועל.

האבן עזרא כתב שהמילה "לבבו פונה" עניינה נטייה פנימית, שמתחילה במחשבה דקה ונעשית לשרש בלב. מכאן באה ההמשך "שרש פרה ראש ולענה" מחשבה אחת קטנה יכולה להצמיח עץ שלם של מרידות וכפירה.

הרמב"ן הוסיף שהפסוק מתאר לא רק יחיד אלא גם משפחה או שבט. כלומר, מחשבת הלב של יחיד עלולה לגרור אחריה את ביתו ואת סביבתו. התורה מזהירה מפני הפנייה שבלב, כי הלב הוא ראשית כל מעשה, וכל פגם קטן במחשבה עתיד לגדול ולפרוץ החוצה.

הספורנו כתב ש"לבבו פונה" פירושו שכבר בלבו עזב את ה'. אף שעדיין עומד עם העם ונמצא במחנה, הרי כבר נפרד בלבו. וזהו עיקר הסכנה: החיצוניות יכולה להטעות, אבל פנימיות הלב נחשבת כבר בגידה.

האור החיים הקדוש האיר בלשונו: "לבבו פונה היום" אפילו אם רק היום עלתה במחשבתו, הרי כבר נחשב כאילו פנה. כי בהליכה אחר הלב, רגע אחד מספיק להכריז את הקשר עם ה'. הוא מוסיף שהלב הוא עיקר האדם, וכשזה פונה גם אם אין ידיים ורגליים בעקבותיו, כבר איבד האדם את מהותו.

במדרש נתחומא (ניצבים ו) מצאנו משל: למלך שראה אחד מבניו מהרהר לצאת מן הארמון. אמר המלך: אם עכשיו כשהוא עודנו בתוך הארמון הוא חושב לצאת, בוודאי כשיצא בפועל לא יחזור עוד. כך התורה מזהירה על הלב החושב, כי זהו תחילת המעשה.

הריטב"א בחידושו למסכת סנהדרין (דף סג ע"ב) ביאר את דברי הגמרא על הפסוק ביחזקאל "למען תפוש את בית ישראל בלבם". הוא כותב שדין עבודה זרה חמור מכל העבירות, כי עצם המחשבה בה כבר נחשבת כמעשה. ולכן התורה משתמשת בלשון "לבבו פונה היום".

רבנו יונה בשערי תשובה (שער ג סימן קכח) האריך לבאר שטא המחשבה הוא פתח לכל החטאים, כי כשאדם נותן רשות ללבו להרהר, כבר נחלשה היראה בליבו, והרי זה כעומד על פי התהום. הוא מזהיר שמחשבת עבודה זרה נחשבת חטא עצמי, ולא רק הכנה.

מתוך כל דברי הראשונים עולה קו אחד: הלב הפונה אינו נחשב מחשבה ריקה אלא עבירה ממש. התורה החמירה בעבודה זרה עד שגם המחשבה עצמה היא איסור. ועל כן הדגישה פרשת ניצבים "לבבו פונה היום" מפני שהלב עצמו כבר נידון, עוד קודם למעשה.

החתם סופר בדרשותיו (דרוש לראש השנה) כתב שדווקא בעבודה זרה נאמר שהמחשבה עצמה נחשבת מעשה, מפני שכל עניינה של עבודה זרה הוא בלב ובאמונה. מה שאין כן בשאר עבירות שהן תלויות בפועל החיצוני. ולכן הזהירה התורה על "לבבו פונה היום", כי כאן מתחיל השבר. הוא מוסיף שמכאן לומדים גם לימי הדין, שהקב"ה דן לא רק את המעשים אלא גם את הפניות שבלב.

המשנה ברורה (או"ח סימן א ס"ק י) הביא בשם ספרים קדושים שאדם נדרש לייחד מחשבותיו לה' בכל דרכיו, ושהרהורי כפירה חמורים הם עד מאד. והוא מזהיר שהרהורי לב עלולים להיחשב כהסכמה פנימית, וממילא כבר יש בהם פגם כבד.

הכף החיים (או"ח סימן סא ס"ק כז) כתב בפירושו לברכות קריאת שמע, שמחשבת עבודה זרה פוסלת את הקריאה, כי זהו ביטול מוחלט של קבלת עול מלכות שמים. הרי שגם במעשה של קיום מצווה, מחשבה כזו כבר מפקיעה את תוקף המצווה.

מור הראשלי"צ רבי עובדיה יוסף זצ"ל כתב בחזון עובדיה (ימים נוראים עמוד קלה) שמחשבת עבודה זרה נחשבת לעבירה ממש, ולכן הזהירה התורה על הלב עצמו. הוא הדגיש שאף על פי שבשאר עבירות מחשבה רעה אין מצרפים למעשה, כאן הדין שונה, ולכן יש להזהר שלא להכניס ללב הרהורי כפירה או מחשבות זרות בעניינים של אמונה.

הבן איש חי בדרשותיו (שנה ראשונה פרשת ניצבים דרוש לראש השנה) חידד שהלב הוא מלך האיברים, וכל פנייה בלב נחשבת שינוי של כל המערכת. כשאדם פונה בלבו מה', הרי כל מהותו כבר נוטה אחר ע"ז, אף שידיו ורגליו עוד עומדות במחנה ישראל. נמצא שבדברי האחרונים חוזר הקו של הראשונים, אך בהדגשה מעשית לדורות: מחשבת הלב בעבודה זרה נחשבת איסור גמור, ויש לה השלכות גם על קיום מצוות, על תפילה, ועל דינו של האדם ביום הדין.

נפקא מינות רבות יוצאות מתוך היסוד שהתורה והפוסקים החמירו במחשבת עבודה זרה עד שנחשבת לעבירה גמורה.

ראשית, לעניין דין ערבות והוצאה ידי חובה. אם אדם נוטה בלבו לאמונה אחרת חלילה, אף שעדיין מתפלל ומתנהג כיהודי, הרי תפילתו פגומה. מכאן נפקא מינה שאין בידו להוציא אחרים ידי חובה בברכות או בקריאת שמע, שהרי הוא עצמו מנותק מן קבלת עול מלכות שמים בלבו.

שנית, לעניין לימוד תורה ותפילה. מחשבה של כפירה בתוך לימוד או תפילה אינה רק הפרעה של חוסר ריכוז אלא פגם במהות. וכפי שכתבו האחרונים, קריאת שמע במחשבת עבודה זרה פסולה. נמצא שעל האדם להיחלץ במחשבות אלו גם בשעת תפילתו, כי אינן נחשבות כסתם הרהור אלא כחטא גמור.

שלישית, לעניין דיני התראה ועונש. שאר עבירות אין מענישים עליהן אם לא נעשו במעשה. אבל במחשבת עבודה זרה, אף שאין בימינו ב"ד לדון עונשי גוף, הרי מצד שמים נחשב הדבר כעבירה ממש. נפקא מינה שלדעת רבים אדם עלול להתחייב מיתה בידי שמים גם על מחשבה זו אם היא קבועה בלבו.

רביעית, לעניין חינוך ודרכי מניעה. כל עוד מדובר רק בהרהורים סתמיים, עדיין אין דין עונש, אך יש חיוב להרחיק את האדם מאותם הרהורים, ולחזקו באמונה ובביטחון. לכן מצוות החינוך והדרכה לאמונה טהורה הן יסוד חיוני, כי עצם הפנייה שבלב עלולה להפוך לשרש פרה ראש ולענה, כפי שהזהירה התורה.

חמישית, בהלכה למעשה נפקא מינה גם לשאלות של הצטרפות למניין. אם אדם מגדיר עצמו מאמין אך בלבו נוטה אחר כפירה ומכריז על כך, דנו הפוסקים שאין לצרפו, שהרי עיקר הברית הוא בלב. נמצא שמחשבת עבודה זרה שונה מכל המחשבות הרעות. היא איננה רק הרהור שיש להישמר ממנו, אלא איסור עצמי שיש לו השלכות רחבות: בתפילה, בקריאת שמע, בהוצאת אחרים ידי חובה, בדין הצטרפות למניין, ובחינוך ובהשגחה על הלב.

החומרה המיוחדת שהתורה תלתה במחשבת עבודה זרה מגלה את עומק מקומו של הלב באדם. בדרך כלל, אנו רגילים לחשוב שהמעשה הוא העיקר והמחשבה רק רקע פנימי. אבל התורה בפרשת ניצבים מגלה שהלב הוא מרכז האישיות, הוא הקובע אם האדם דבוק בה' או חלילה נפרד ממנו.

כשאדם פונה בלבו, גם בלי תנועה אחת בידיו וברגליו, הרי זה כאילו כבר יצא מן המחנה. כי הלב הוא מקור החיים. אם השורש נרקב, אין צורך במעשה גלוי כדי לקבוע שהעץ כולו נפגם. לכן אמר הכתוב "שרש פרה ראש ולענה" השורש הוא בלב, ומה שמתרחש שם הוא הקובע את עתידו של האדם.

בכך מובן גם מדוע חז"ל אמרו "הרהורי עבירה קשים מעבירה". כי מעשה עבירה יכול להיות מקרי, חד פעמי, מתוך חולשה רגעית. אבל מחשבה, הרהור קבוע, משתקע בנפש ויוצר מציאות חדשה. הלב מתחנך להתרגל לכפירה, והשורש נעשה רקוב.

יתר על כן, החומרה המיוחדת של מחשבת עבודה זרה קשורה למהות החטא. עבודה זרה אינה רק מעשה טכני, אלא עצם הפנייה הפנימית אל כוח זר. גם אם לא בנה מזבח ולא הקריב קרבן, עצם הנטייה שבלב היא העבודה הזרה עצמה. לפיכך החמירו בה חכמים שהיא מצטרפת למעשה.

ומכאן עומק מיוחד לראש השנה. כל שנה מחדש אנו ניצבים לפני ה' לא רק במעשים אלא גם בלבבות. מה שמתרחש בלב הוא הנדון האמיתי. האדם יכול להיראות כלפי חוץ שומר תורה, מתפלל ומקיים מצוות, אבל אם בלבו הוא פונה הרי זה כאילו כבר נפרד. לכן קריאת ניצבים לפני יום הדין היא תזכורת חיה: עיקר הדין אינו רק על המעשה, אלא על הלב.

המסר העמוק הוא שהאדם נדרש לתקן את מחשבותיו ולכוון את לבבו. לא די להתרחק ממעשה עבירה, אלא עליו לעקור גם את השורש של הפנייה, את ההרהור. וכשזוכה לנקות את לבו, הרי הוא עומד לפני ה' נקי באמת, בבחינת "יומל ה' אלוקיך את לבבך".

המסר המוסרי הצרוב במילים "לבבו פונה היום מעם ה' אלוקיך" הוא מסר חד ונוקב לכל אחד מאתנו. התורה איננה מדברת כאן על עובדי אלילים בודדים שחיו לפני אלפי שנים, אלא על מצב נפשי מוכר היטב מצב שבו הלב מתחיל לנטות הצידה, בהיסח הדעת, כמעט מבלי שנשים לב.

החיים מלאים ניסיונות. אדם יכול להיראות שומר מצוות, לשבת בבית הכנסת, להניח תפילין ולהתפלל. אבל אם בלבו הוא נמשך אחר כוחות אחרים אחר עושר, אחר תאוות, אחר כבוד הרי לבבו כבר פונה. והפנייה הזו, אפילו אם אינה ניכרת כלפי חוץ, היא סכנה פנימית. התורה מזהירה אותנו שדי בה כדי להיחשב שורש של פרה ראש ולענה.

המסר המוסרי ברור: אל תזלזל במחשבות קטנות. מחשבה קטנה של סטייה יכולה להפוך לעץ גדול של ריחוק. לכן על האדם לשמור על לבבו מכל משמר. לא רק על מעשיו, אלא על פניות הלב.

בימי הדין המסר הזה מקבל משנה תוקף. כשאדם בא לפני ה' בראש השנה, אין הוא נידון רק על מה שעשה, אלא גם על מה שחשב ורצה בלבו. על כן צריך כל אחד לערוך בדיקה פנימית, לנקות את לבו ממחשבות זרות, לחזק את אמונתו, ולכוון את נפשו להיות דבקה בה'.

ומכאן גם קריאה של עידוד: אל תאמר "מה אכפת אם אני מהרהר בלב, הרי לא עשיתי דבר". להפך דווקא שם נבחן האדם. דווקא שם מתחילה קדושתו. ואם במלחמת הלב, ויכניס בלבו מחשבות של אמונה, של תורה, של תפילה הרי כבר עקר את השורש של העבירה והפך אותו לשורש של ברכה.

ומכאן מוסר חיים לכולנו: שמור על הלב. בנה בו יציבות, אמונה ואהבה. דאג שלא יהיה מקום ל"פנייה היום". כי פנייה אחת קטנה היום עלולה להפוך לנפילה מחר. אבל אם תחזק את הלב ותמליך עליו את ה' בכל יום אז יקוים בך הפסוק "יומל ה' אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך".

ומכאן ניקח תובנות חיות וקרובות אלינו עולות מן הפסוק "לבבו פונה היום מעם ה' אלוקיך", והן נוגעות ממש לכל פרט בחיי היומיום:

ובכלל התובנה המרכזית לחיים: שמור על הלב שלך, כי הוא השורש. אל תתנצל במחשבה "זה רק בלב". התורה מלמדת שהלב הוא האדם. אם הלב פונה כולו פונה. ואם הלב נאמן כולו נאמן.

עיקר העניין: התורה בפרשת ניצבים איננה מתארת חטא עתיק אלא מזהירה אותנו אזרה נצחית: "לבבו פונה היום מעם ה' אלוקינו". לא מעשה גלוי בלבד נידון, אלא

גם פניית הלב, אפילו אם טרם ניכרה בפועל. הראשונים והאחרונים לימדו שהלב הוא השורש אם הוא פונה, כל מהות האדם מתעקמת, ואם הוא עומד באיתנות, גם המעשה נשאר זך. בדרך כלל אין מענישים על מחשבה בלבד, אבל בעבודה זרה החידוש חמור: מחשבה עצמה מצטרפת למעשה, שכן עיקר החטא הוא בלב. ולכן נדרשת שמירה מתמדת לא רק על הידיים והרגליים אלא על פניות הלב.

הנפקא מינה ברורה: מי שלבו פונה תפילתו פגומה, אמונתו מתערערת, ואף שידיו עדיין עושות מצוות הרי הוא עומד בסכנה. ומנגד, מי שמעמיד את לבו באמונה, אף אם נכשל במעשה, יכול לשוב ולהתרומם, כי השורש נשאר חי.

המסר הרעיוני והמוסרי בזה: אל תזלזל במחשבה. מחשבה אחת קטנה עלולה להפוך ל"שרש פרה ראש ולענה". עמוד על משמר לבד, שמור אותו מכל משמר, כי ממנו תוצאות חיים.

ובחיי היום יום: תפילה ככוונה, עבודה לשם שמים, אהבה בבית, חינוך ילדים כולם תלויים בלב. מה שמתחולל בלב הוא האמת של האדם. אם הלב דבוק בה' כל חייו הופכים לניצבות לפניו.

ועל כן הקריאה היוצאת מן הפרשה: היום, לא מחר שמור על הלב. אל תיתן לו לפנות אפילו לרגע. כי הלב הוא אתה. אם לבבך עומד איתן, אתה ניצב כולך לפני ה', ואתה נכתב ונחתם לחיים טובים ולשלום.

האחת, בתפילה. פעמים האדם עומד בבית הכנסת, המילים על שפתיו, אבל לבו נודד. התורה מלמדת אותנו שדווקא הלב הוא המבחן. לכן נדרשת עבודה תמידית להחזיר את הלב פנימה, להרגיל אותו לשוב אל המילים ואל המשמעות. כל תפילה שבה הצלחנו להשיב את הלב היא ניצחון קטן.

השנייה, בחיי המשפחה. לעיתים אדם מייחס לעצמו נאמנות מוחלטת, אך בלבו מתחילות מחשבות של ניכור או ריחוק. התורה מזהירה: גם בלב אסור לפנות הצידה. המסר מעורר אותנו לעבוד על חיבור מתמיד, להחדיר אהבה, הבנה ואמונה בבית, כי הפנייה מתחילה בלב ומכאן היא צומחת.

השלישית, בעולם העבודה. כאשר אדם נשאב כולו אחר כסף או אחר מעמד, לוקח את כל ליבו לשם, הרי לבבו פונה. התורה קוראת לו: עבוד לפרנסתך, אך שמור את הלב לאמונה. כך גם בשעת עבודה יוכל להישאר דבוק במחשבה שהוא שליח של הבורא לפרנסתו ולא עבד של תאוותיו.

הרביעית, בהתמודדות עם ניסיונות. כשעולה מחשבה זרה, קל לומר: "זה רק בלב, זה לא מעשה". אבל פרשת ניצבים מלמדת שהלב הוא ההתחלה והסוף. לכן צריך לעצור כבר בשלב ההרהור, להחליף את המחשבה השלילית בפוסק, בתפילה קצרה, בשיר של אמונה.

החמישית, בהנהגה ציבורית. מנהיגים, רבנים ומחנכים נדרשים לשים לב לא רק למעשים החיצוניים של הקהילה, אלא גם למגמות בלב. האם יש פנייה לרוח זרה? האם יש נטייה של לבבות לניכור או לכפירה? התורה מזהירה שכל פנייה בלב היא כבר שורש שעלול להצמיח פירות מרים.

השישית, בחינוך הילדים. ילד קטן שעוד לא פועל הרבה במצוות, הלב שלו הוא השדה שבו זורעים. אם נצליח להחדיר בו מחשבות של אמונה ואהבת ה', הרי גם כשהוא יגדל מעשיו יצמחו מן הלב הנכון.

3. קנה קרקע לימות המשיח: האם המקח תופס או שזה חלום באספמיה?

ונמצא בזה ב' פנים: אם נאמר שארץ ישראל נחשבת מוחזקת ביד ישראל אף בזמן שלטון נכרים, הרי יש ממש במכירה זו. ואולם אם נאמר שאין המכר חל עד שיבוא לידם בפועל, הרי המקח בטל. ועוד צד עיוני: האם ציפייתנו היומיומית לביאת משיח תעניק לעסקה ממשות, שהרי אנו חיים באמונה שהוא יבוא בכל יום, או שמא כל עוד לא נתברר הזמן, אין אנו נחשבים מוחזקים?

ומכאן נפקא מינה עכשווית: אם נאמר שהמכירה אינה חלה, רשאי ראובן הקונה לחזור ולדרוש את כספו בחזרה, בטענה "טעינו שינוי בהלכה" שהרי המכר לא יועיל כלל. ואם נאמר שהמכירה חלה, יישאר הכסף ביד שמעון, וראובן ייחשב כמי שקנה ארבע אמות בארץ ישראל העתידה.

נמצאו שואלים: האם מכירת קרקע בארץ ישראל לכשיבוא משיח תופסת, או שמא אין כאן אלא דיבור ריק, והמעוות חוזרות לידי הקונה כבר עתה?

הפסוק אומר: "ומל ה' אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חיידך" (דברים ל, ו).

בעל הטורים (שם) דרש על המילים "את לבבך ואת" שגימטרייה שלהן "זה לימות המשיח". כלומר, הפסוק מרמז שעתידי להיות זמן של הקב"ה יתקן את לב העם לעבודתו באהבה ובמסירות, וזה יקרה בימות המשיח. ממילא יש קשר הדוק בין פסוק זה לבין שאלתנו האם ניתן כבר עתה לעשות קניינים ותכניות לעולם שעתידי לבוא בימות המשיח.

רש"י (שם) פירש שעתידי הקב"ה להסיר את ערלת הלב, כלומר יבטל את היצר הרע. נמצא שהפסוק מצביע על שינוי מהותי במציאות הרוחנית בימות המשיח, עד כדי כך שכל המצוות והקניינים ייעשו מתוך טהרה פנימית. מכאן עולה שאלה: האם קניין שנעשה בזמן הזה, שבו עדיין הלב אטום, יחול גם במציאות המתוקנת לעתיד לבוא?

רבי אברהם אבן עזרא (שם) הסביר ש"ומל" מלשון הסרה, שהקב"ה יסיר את המונע את האדם מהדבקות בה'. אם כן, לעתיד לבוא תוסר המניעה, וישראל יחזרו לארצם באהבה גמורה. לפי זה אפשר לדון: האם כבר עכשיו יש ביד כל יהודי "אחיזה" בארץ, מפני שהיא מיועדת לשוב לידו בבוא היום?

הספורנו (שם) כתב שהקב"ה יכין את הלבבות לאהבתו כדי שיהיו ראויים לחיי העולם הבא. דבריו מלמדים שהעתיד כבר טמון בהווה – הקב"ה מכין אותנו לכך. אם כן, אולי אפשר לראות כבר

דמיונו את ראובן ושמעון יושבים יחד בלילה ארוך של ראש חודש אלול. נרות דולקים על השולחן, והשיחה נודדת ממחשבות על חשבון הנפש לקולו הקרוב של השופר, ועד לציפייה הגדולה אולי השנה תבוא הישועה, אולי השנה נשמע רגלי משיח על הרי ירושלים.

ופתאום קם ראובן ואומר לשמעון רעיון נועז: "הרי אתה גר בחוץ לארץ, וחלקך בארץ ישראל שמור לך לעתיד לבוא. הא לך אלף זוז, ומכור לי ארבע אמות מחלקך. כשיבוא משיח יהיה לי חלק קבוע בארץ הקודש". שמעון מתבונן בו, מהרהר רגע, ולבסוף לוחץ את ידו העסקה נעשתה.

אלא שכאן נולד ספק גדול: האם מכירה כזו בכלל מועילה? והרי בשעה זו אין לשמעון בפועל כלום בארץ ישראל, שהרי היא נתונה ביד נכרים. ואם כן, אולי זהו כ"דבר שלא בא לעולם"? מצד שני כבר ניתנה ארץ ישראל לעם ישראל מימי יהושע, ורשב"ם בבבא בתרא כתב שהיא "מוחזקת". ואם כן, אולי יש ממש בעסקה?

והשאלה איננה רק לימות המשיח היא נוגעת כבר עכשיו: אם נאמר שאין למכירה תוקף, רשאי ראובן לדרוש משמעון את כספו בחזרה. נמצא שלא רק סוגיית עתיד רחוק אנו עוסקים בה, אלא הלכה חיה ונושמת כאן ועכשיו.

נעמדת לפנינו חקירה גדולה: ראובן נתן לשמעון אלף זוז כדי לרכוש ממנו ארבע אמות מחלקו בארץ ישראל לכשיבוא משיח צדקנו במהרה בימינו. שמעון קיבל את הכסף והסכים, אולם עתה מתעוררת הספקנות: האם מקח זה חל כלל ועיקר?

מצד אחד, לכאורה אין ביד שמעון עתה חלק ניכר בארץ ישראל, שהרי הקרקע בחזקת נכרים, ואם כן דמי לדבר שלא בא לעולם וממכרו אינו ממכר. יתרה מזו, אפילו אם נאמר שיש לשמעון חלק תורשתי בארץ, הרי הוא אינו ברשותו עתה, ומסתבר שלא שייך למכרו עד שיבוא לידו בפועל.

ומאידך, יש לדון שמא ארץ ישראל איננה דומה לשאר קרקעות. שהרי בגמרא במסכת בבא בתרא (דף קט ע"א) מצאנו בבנות צלפחד שנטלו שלושה חלקים בנחלה, והקשו שם "ראוי הוא ואין הבכור נוטל בראוי", ותיירו: "ארץ ישראל מוחזקת היא". ופירש רשב"ם "מוחזקת היא ליוצאי מצרים, כדכתיב ונתתי אותה לכם מורשה". הרי שגם בזמן שהייתה תחת ידי שבעת עממין נחשבה קרקע מוחזקת, ולא כדבר שלא בא לעולם.

עכשיו כל יהודי כאוחז חלק בארץ ישראל, שהרי ההבטחה קיימת.

רבנו בחיי (שם) הדגיש שהפסוק בא ללמד שהקב"ה יעשה את הלבבות מזומנים לעבודתו. נמצא שלימות העתיד תלויה בהכנה שנעשית כבר עתה. אולי בזה יסוד לאפשרות שמכירת חלק בארץ ישראל לעתיד תיחשב מוחזקת כבר היום.

הכלי יקר (שם) כתב שהמילה "ומל" היא רמז להסרת לב האבן ולגילוי פנימיות האמונה. אם כן, העתיד לבוא אינו שינוי מוחלט אלא גילוי מהות קיימת. זהו חיזוק לשאלה: אם כבר עתה יש שייכות לכל יהודי לארץ, אולי מכירה זו איננה דבר שלא בא לעולם.

בפסוק ובמפרשים אנו רואים שהעתיד תלוי בהבטחה שכבר ניתנה אלא שעדיין לא נתגלתה במלואה. זהו לב הספק שלנו: האם אנו נחשבים מוחזקים בארץ ישראל מכח ההבטחה, או שמא אין כאן קניין עד שתבוא הגאולה בפועל.

בגמרא במסכת בבא בתרא (דף קט ע"א) מבואר בעניין בנות צלפחד שנטלו שלושה חלקים בארץ. הקשתה הגמרא: והרי זה "ראוי" ואין הבכור נוטל בראוי. ותיצא: ארץ ישראל מוחזקת היא. ופירש הרשב"ם שם: "מוחזקת היא ליוצאי מצרים, כדכתיב ונתתי אותה לכם מורשה". מכאן שארץ ישראל, אף בשעה שהייתה בידי שבעת העממים, נחשבה כאילו היא כבר ביד ישראל, כי ההבטחה האלוהית נתנה לה תוקף של מוחזק ולא של ראוי.

בגמרא במסכת בבא בתרא (דף ס ע"א) מצינו דרשת רבי אליעזר "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה" מכאן שהילוך קונה. למדנו מכאן שאברהם אבינו כבר היה נחשב מוחזק בארץ ישראל מכח ההבטחה והמעשה.

בגמרא במסכת גיטין (דף מח ע"א) מבואר לענין יובל ראשון, שלא היה דעתם שיחזרו השדות, הרי שדעת המקנה משפיעה על עצם תוקף הקניין והחזרה ביובל. מזה ייתכן ללמוד לענייננו: אם בשעת המכירה אין דעת המוכר שימסור חלקו בארץ לעתיד, יש מקום לומר שהמכירה בטלה.

בגמרא במסכת זבחים (דף מה ע"א) איתא שהלכות שנוגעות לימות המשיח יכריעו חכמי הדור ההוא. אבל מבואר שם שאין הכוונה שלא לדון כלל, אלא שלפעמים אין הכרע ברור. מכאן שגם הלכה זו יש לה משמעות מעשית כבר עתה, כמו שכתבנו לענין החזרת המעות.

כלל הדברים: הגמרא מעמידה יסוד שארץ ישראל נחשבת מוחזקת כבר משעת ההבטחה האלוהית, אף שהייתה תחת ידי נכרים, וזה עשוי לשמש יסוד להכריע אם המכירה חלה או לא. מצד שני, ראינו ביובל שהדעת בשעת המכירה קובעת.

הרשב"ם (בבא בתרא קט ע"א) מבאר את דברי הגמרא שבנות צלפחד נטלו חלקים בארץ, כתב: "ארץ ישראל מוחזקת היא ליוצאי מצרים, כדכתיב ונתתי אותה לכם מורשה". משמע שגם כאשר בפועל הארץ עוד לא נכבשה, הרי מכח הבטחת הקב"ה נחשבת כבר מוחזקת ביד ישראל. לפי זה, אין זו הגדרה של "דבר שלא בא לעולם", אלא חפצא של נחלה קיימת שכבר נקבעה להם משמים.

הנימוקי יוסף (בבא בתרא פרק יש נוחלין דף נט מדפי הרי"ף) כתב יסוד: "קרקע אינה נגזלת". אף על פי שבפועל נכרים שולטים בארץ, אין זה מבטל את בעלותם של ישראל, שהרי קרקע אינה יוצאת מרשות בעליה בגזלה. מדבריו עולה שגם בזמננו, כשארץ ישראל בידי אומות העולם בחלקה, עדיין נשארת זכות הבעלות לישראל.

תוספות (בבא בתרא מד ע"ב ד"ה דלא) הביאו מנהג שהיה רווח לכתוב בהרשאות "נתתי לו ארבע אמות בחצרי", אף אם אין לו חצר בפועל, "משום דאין לך אדם מישראל שאין לו ארבע אמות בארץ ישראל, דקרקע אינה נגזלת". זהו חיזוק גדול לרעיון שכל יהודי יש לו חלק בארץ ישראל גם אם בפועל אין בידו מאומה, ולכן יכול להקנות חלק זה לאחר.

הרמב"ן (בבא בתרא ס ע"א ד"ה קום התהלך בארץ) הסביר את דרשת רבי אליעזר שהילוך קונה, וכתב שהבטחת הארץ לאברהם כבר הפכה אותה לנחלתו, והילוך אברהם היה מעשה קניין. לפי זה, יש משמעות הלכתית ממשית להבטחות האלוהיות, ואין זה תלוי דווקא במציאות בשטח.

הירטב"א (בבא בתרא קט ע"א) הסביר את דברי הגמרא שארץ ישראל מוחזקת, והוסיף שמכיוון שירושת הארץ ניתנה מידי שמים ליוצאי מצרים, נחשבת כאילו כל אחד ואחד מוחזק

בחלקו, אלא שהכיבוש והחלוקה מגלים בפועל מה שכבר היה שייך.

נמצא בדברי הראשונים: יש יסוד שהארץ מוחזקת לישראל מכח ההבטחה האלוהית. קרקע אינה נגזלת, ולכן אף אם נכרים שולטים בה הזכות נשארת ביד ישראל. לכל יהודי יש ארבע אמות בארץ ישראל, גם בלא חלוקה נראית לעין.

ומכאן השאלה מתחזקת: אם כן, אולי ראובן שקנה משמעון חלק בארץ ישראל ייחשב כקונה ממש, שהרי הקרקע אינה נגזלת והמכירה היא מחפץ קיים.

רבי אלחנן ווסרמן הי"ד, בעל קובץ שיעורים (חלק ב סימן שני"ה) דן בדברי הרשב"ם שארץ ישראל מוחזקת, והקשה מדברי הנימוקי יוסף שקרקע אינה נגזלת. אם כן, היה צריך שתהיה הארץ מוחזקת כבר מימי אברהם אבינו, שהרי נאמר "קום התהלך בארץ". ותיצא: שרק ביציאת מצרים ניתנה הבטחה קצובה ומידית לעם ישראל שיזכו בה בפועל, ואמירה זו היא שהעמידה אותם כמוחזקים. אבל קודם לכן, כאשר הייתה ההבטחה תלויה בדורות רבים, לא נחשבה מוחזקת. ומכאן יסוד לשאלתנו: כיוון שעדיין איננו יודעים באיזה דור יבוא משיח, ייתכן שאין לראות את החלקים שלנו כ"מוחזקים" ממש, וממילא אין בכוחנו למכרם.

הגאון רבי יעקב דוד ווילובסקי, בעל שו"ת הרידב"ז (חלק ג סימן פז) האריך לבאר שדין "קרקע אינה נגזלת" פירושו שגם כשיש שלטון נכרי, זכות הקניין הרוחנית של ישראל אינה מתבטלת. לפיכך, בכל דור ודור נחשבת ארץ ישראל כחלקו של כל יהודי, אלא שהשלטון המעשי גוזל את השימוש בה. לפי זה, יתכן שיש תוקף למכירת ארבע אמות בארץ גם בזמן הזה.

הגאון רבי יצחק זילברשטיין, בעל שו"ת חשוך חמד (בבא בתרא קט ע"א) דן בשאלה זו והביא את יסודו של רבי אלחנן, וציין שכיוון שאין לנו ידיעה ברורה על מועד ביאת משיח, אין ודאות שהחלק שמכר אדם יגיע לידו, ולכן ספק אם יוכל להקנותו. אולם מצד שני, מאחר ותוספות כתבו "אין לך אדם שאין לו ארבע אמות בארץ ישראל", יש צד לומר שיש ממש במכירה.

מרוך שר התורה, הגאון רבי חיים קניבסקי זצ"ל נשאל בפירוש על שאלה זו, והשיב שלדעתו אין המכירה חלה. נימוקו היה מן הגמרא במסכת גיטין (דף מח ע"א) בעניין יובל ראשון, שלא הייתה דעתם להחזיר שדות. כך גם כאן אין דעת המוכר למכור את חלקו בארץ ישראל כל עוד לא בא משיח. ממילא המקח בטל, והמעות חוזרות לקונה.

הגאון רבי יוסף שאול נתנון, בעל שו"ת שואל ומשיב (מהדורה תנינא חלק ג סימן עח) העיר על מנהג לכתוב בהרשאות "ארבע אמות בארץ ישראל" גם לבני חו"ל, וכתב שיש בזה טעם גדול, שכן זכות כל ישראל קיימת אף בגלותם. דבריו משתלבים עם תוספות בבבא בתרא שהביאו יסוד זה.

הגאון רבי יעקב חיים סופר, בעל כף החיים (או"ח סימן קנב ס"ק יד) כתב במפורש שהמנהג לייחד לכל אדם חלק בארץ ישראל נובע מכך שאין הקרקע נגזלת, וכל יהודי נחשב שיש לו בה חלק. לפי זה, יש מקום לראות במכירה מעשה ממש.

הגאון חיים יוסף דוד אזולאי, בעל שו"ת יוסף אומץ (סימן פב) האריך לכתוב יסוד גדול: ארץ ישראל אינה יוצאת מרשות ישראל לעולם, אפילו בזמן הגלות. אמנם שלטון נכרים אוחז בה, אבל הקניין הפנימי שייך לישראל, משום שקרקע אינה נגזלת. ועל כן כתב שמה שנוהגים לכתוב בכל הרשאה "נתתי לו ארבע אמות בארץ ישראל אינו דיבור בעלמא אלא יש לו ממש, כי לכל אחד חלק בארץ. מדבריו ברור שהקנאה של ארבע אמות יכולה להיחשב קניין ממש.

הגאון יעקב חיים סופר, בעל כף החיים (או"ח סימן קנב ס"ק יד) חיזק דברים אלו: "אין לך אדם מישראל שאין לו ארבע אמות בארץ ישראל", ולכן המנהג לכתוב כן בשטרות איננו חסר משמעות, אלא מורה על שייכות מוחלטת של כל יהודי לארץ. זהו חיזוק עצום לסברת המקילים שהמכירה חלה.

מרוך הראשלי"צ הגאון עובדיה יוסף, בעל חזון עובדיה (הלכות שביעית ויובל ע"ב רפח) כתב שמכח דין "קרקע אינה נגזלת" נשאר לישראל חלק בארץ גם בזמן הגלות, ולכן אפשר לסמוך על המנהג שבכל אדם מישראל יש לו ארבע אמות בארץ ישראל. אמנם לענין מכירה לימות המשיח כתב שמאחר ואין דעת מוכר למכור לגמרי, יש לחשוש לדברי הפוסקים שמקח זה בטל.

הגאון בן ציון אבא שאול, בעל אור לציון (חלק ג פרק יט) הוסיף שגם אם נאמר שאין למקח תוקף גמור, מכל מקום ניכר כאן רצון להחזיק בחלק בארץ ישראל, ויש בכך סגולה וחיובות מיוחדת, ויתכן שלפחות מבחינה רוחנית יועיל.

גם לנשמה מגיע אוכל

חקירות הגות
מחשבה חידושים
ואקטואליה
על פי סדר
פרשיות השבוע

יתר על כן, השאלה הזאת מבטאת את הציפייה לביאת המשיח בכל יום. כשיהודי נותן ממון בעבור קרקע שתבוא לידו רק בזמן הגאולה, הוא חי כאילו המשיח בפתח. זו איננה עסקה כלכלית בלבד, אלא אמירה של אמונה "אני יודע, אני בטוח, ובוודאי זה יקרה".

ועוד עומק יש כאן: עצם ההתלבטות האם מקח כזה חל או לא מלמדת אותנו שהגאולה איננה רק חלום ערטילאי. היא כל כך ממשית, עד שתלמידי חכמים דנים בהלכות קניינים לגביה. הדיון ההלכתי עצמו מחנך את הלבבות לראות את הגאולה כמציאות ממשית ולא כאגדה.

במבט מחשבתי, המכר הזה הוא סמל: הלב של יהודי כבר עתה "קונה" את ארץ ישראל. גם אם ההלכה תאמר שאין לקניין זה תוקף משפטי עד שיבוא משיח, יש בו תוקף נשמתי, שמחבר את הלב אל הקרקע ואל ההבטחה.

השאלה אם ניתן למכור קרקע בארץ ישראל לכשיבוא משיח מלמדת אותנו לקח מוסרי נוקב: ישנן זכויות שאי אפשר לאבדן לעולם. ארץ ישראל איננה רק נחלה משפטית, אלא ירושה נצחית שאינה נגזלת וכל יהודי, בכל מקום ובכל זמן, מחובר אליה.

וכאן לימוד גדול: כשם שאי אפשר לגזול מישראל את חלקם בארץ, כך אי אפשר לגזול מהאדם את נשמתו, את קדושתו, את נקודת האמת הפנימית שבו. גם אם נדמה שגזלו ממנו את כוחו, את זמנו, את סביבותיו נשמתו שייכת לו לנצח.

נוסף לכך, יש כאן מסר של ציפייה אמיתית. ראובן ששילם לשמעון בעד חלק בארץ לעתיד גילה עד כמה חי את הגאולה כמציאות מוחשית. פעמים רבות אנו נאנחים "נחיה ונראה", אך איננו מתנהגים כאילו זה באמת בפתח. המעשה הזה מחנך אותנו להפוך את הציפייה לאמונה חיה, כזו שגורמת לנו להשקיע ולפעול גם כאן ועכשיו.

עוד יש כאן תוכחה מוסרית ביחס לכסף ולחומר: האם אנו משקיעים את ממוננו בדברים חולפים, או שאנו משתמשים בו כדי להתחבר לנצח? הרי ראובן ראה את כספו כדרך לקנות זכות רוחנית נצחית. כך גם אנו צריכים לשאול: האם מה שאני קונה בחיי אוכל, בית, רכוש באמת מקשר אותי לנצח, או רק חולף ועובר?

ולבסוף לקח גדול בענווה. שמעון שמכר אולי חשב "מה ערך יש לארבע אמותי בארץ ישראל הרחוקה?" אך ההלכה והמדרש מלמדים: כל יהודי, אפילו הפשוט ביותר, מחזיק בחלק נצחי בארץ הקדושה. אל יאמר אדם "מה חלקי", כי כל נשמה מחזיקה בנחלת עולם.

ומכאן ניקח תובנות לחיי היום יום: החיבור לארץ ישראל גם אם איננו גרים בה בפועל, עלינו לחיות בתחושה שכל אחד מחזיק בה חלק. זה יכול לבוא לידי ביטוי בתפילה לשלום הארץ, בתמיכה ביושביה, ובהרגשה פנימית שהיא שלנו לנצח.

השקעה בערכים נצחיים ראובן נתן ממון בעבור חלק עתידי בארץ. זה הלמד אותנו לבדוק: במה אנו משקיעים את כספנו ואת זמננו? האם בדברים חולפים, או בערכים נצחיים כמו לימוד תורה, גמילות חסדים וחינוך ילדים?

ציפייה חיה לגאולה העסקה הזו מבטאת אמונה אמיתית בביאת המשיח. כך גם אנו צריכים לחיות לא רק לומר "אני מאמין", אלא להתנהג כאילו זה יכול לקרות היום. ציפייה זו מחייבת אותנו להתכונן ברוח ובמעשה.

כבוד לנשמה כשם שאין גוזלים מישראל את חלקם בארץ, כך אין גוזלים מאדם את נקודת נשמתו. עלינו להוקיר את הכוחות הפנימיים שבתוכנו, ולדעת שגם ברגעי חולשה החלק האלוקי שבו נשאר קיים.

הכרת הערך העצמי כל יהודי מחזיק לפחות ארבע אמות בארץ ישראל. זהו משל מוסרי: אין יהודי שאין לו מקום בעבודת ה'. אל יאמר אדם "אין לי חלק", אלא יכיר בערכו ובשליחותו.

ענווה והכרת טובה גם אם איננו מרגישים גדולים או חשובים, עצם ההבנה שיש לנו נחלה נצחית, מלמדת אותנו להודות לבורא על מתנה שאין לה מחיר.

עיקר העניין: הדיון: ראובן נתן לשמעון אלף זוז בעבור ארבע אמות מחלקו בארץ ישראל לכשיבוא משיח. השאלה: האם מכירה זו חלה, או שמא אינה אלא דיבור בעלמא, והמעוות חוזרות.

נפקא מינות למעשה: חזרת המעות אם נאמר כדעת רבי אלחנן ווסרמן והגר"ח קניבסקי שאין דעת המוכר למכור חלק בארץ עד שיבוא משיח, הרי המקח בטל מעיקרו, והקונה רשאי לתבוע חזרה את כספו כבר עכשיו, כי נמצא שטעו שניהם במקח. אבל אם נאמר כדעת החיד"א, הכף החיים, והרידב"ז שקרקע אינה נגזלת ולכל יהודי יש ארבע אמות בארץ, ייתכן שהמכר חל, והמעות נשארות ביד המוכר.

שטרי הרשאה למנהג שכתבו בהרשאות "נתתי לו ארבע אמות בארץ ישראל", אם נאמר שאין לכל יהודי חלק קנייני ממש, הרי אין לשטר זה תוקף אלא כזכר סמלי. אך לשיטת החיד"א והכף החיים ודעימיה, יש בכך ממשות הלכתית, וממילא יש גם בסיס לקניין בין ראובן לשמעון.

דיון קרקע נגזלת או אינה נגזלת אם ננקוט שקרקע אינה נגזלת, המכירה חלה גם כשהקרקע בשליטת אומות העולם. אבל אם נאמר שאינה נחשבת מוחזקת עד שיתברר מתי תחזור לישראל, אין מכירה כלל.

דעת המוכר לשיטת הגר"ח קניבסקי, גם אם יש שייכות מהותית ליהודי בחלקו בארץ, כל עוד לא בא משיח דעתו של המוכר איננה למכור בפועל, ולכן המקח מתבטל. לשיטות אחרות, כיון שהמוכר אמר בפירוש "מכרת", אנו מחשיבים את דבריו כדעת גמורה.

מעמד רוחני גם אם נחליט שאין למכר תוקף קנייני ממש, מכל מקום לפי האור לציון יש בזה סגולה והחזקת קשר לארץ ישראל. נמצא שראובן לא הפסיד את כספו לגמרי, שהרי יש כאן משמעות של זכות רוחנית אם לא משפטית.

הלכה למעשה במקום שבו יש ספק מהותי במכר, יש לדון בדיני מקח טעות והשבת מעות. הקונה יכול לטעון שמעולם לא גמר בדעתו ליתן כסף בעד מקח שאינו מועיל. מנגד, המוכר יכול לטעון שיש סברות רבות להחשיב את העסקה.

לימות המשיח אם ננקוט שהמכר חל, כשיבוא משיח יזכה הקונה בארבע אמות אלו. אבל אם נאמר שאין המכר חל כשיבוא משיח יידון העניין מחדש, ויצטרך הקונה לשוב ולקנות אז את חלקו.

השאלה אם אפשר למכור קרקע בארץ ישראל לכשיבוא משיח איננה רק דיון טכני בדיני קניינים. היא פותחת שער להבנת עומק היחס בין הבטחות ה', בין הקניין ההלכתי הממשי, ובין הציפייה היומיומית לגאולה.

מצד אחד, יש כאן חידוש עצום: הגמרא בבבא בתרא לימדה שארץ ישראל נחשבת מוחזקת לישראל, אף בשעה שהייתה בפועל בידי עמים אחרים. נמצא שההבטחה האלוקית אינה רק מילה לעתיד, אלא חלות קניינית עכשווית. הבטחת ה' היא כמעשה בפועל, כאילו הקרקע כבר בידינו. זה יסוד עמוק בתפיסת "אמירת ה' היא מעשה", שכבר בשעת הדיבור מתגלה קניין שלם. מצד שני, יש לנו את דברי רבי אלחנן ווסרמן: ההבטחה לאברהם אבינו הייתה כללית, ויכולה להתקיים אחרי דורות רבים, ולכן אינה נחשבת מוחזקת. רק כשההבטחה ניתנה ליוצאי מצרים, לדור מסוים, נעשתה הארץ מוחזקת בידם. מכאן למדנו יסוד: לא חל ההבטחה נחשבת קניין בפועל, אלא רק כשיש התחייבות לדור הזה ממש. לפי זה, ביאת המשיח שצפויה אך לא נודעת מתי עדיין אינה הופכת את הארץ למוחזקת בידינו לעניין מכירה.

והרי זה פלא: מצד אחד "אין לך אדם שאין לו ארבע אמות בארץ ישראל", ומצד שני יתכן שאי אפשר למכור אותן בפועל עד שתתגלה הגאולה. נמצא שכל יהודי חי במתח הזה: יש לו קרקע קניינית ונצחית בארץ, אך אינו יכול לממש.

הלמדנות שביסוד השאלה מראה עד כמה דיני הקניינים אינם רק טכניקה משפטית, אלא מגלים את המתח העמוק שבין נצחיות הבטחת התורה ובין מציאות חיינו בגלות. השאלה ההלכתית מלמדת אותנו: גם אם איננו רואים בפועל את החלק שלנו בארץ, הוא קיים. השאלה היא רק אם כבר היום אפשר לסחור בו, או שמא עלינו להמתין עד הגאולה.

כשיהודי מעלה על דעתו לשלם בעין יפה כדי לקנות "ארבע אמות בארץ ישראל לכשיבוא המשיח", הוא מגלה משהו נשגב: עד כמה לבו כוסף להיות מחובר לארץ חמדת אבות. אין הוא ממתין לפסוקי הנחלה שיגיעו בעתיד, אלא כבר היום מבקש "לחתום" על זכותו.

זה מגלה שהקשר בין עם ישראל לארץ ישראל איננו רק קניין משפטי, אלא קשר של נשמה. כמו שהחיד"א כתב שקרקע אינה נגזלת, כך גם שייכותנו לארץ אינה ניתקת אף בשעה שהיא ביד זרים. עצם שייכותנו "לקנות" חלק לעתיד מלמד שהלב של יהודי רואה בארץ את ירושתו הנצחית, גם כשהיא נראית רחוקה ממנו.

נפקא מינות: אם נאמר שאין המכירה חלה הקונה רשאי לתבוע חזרת המעות כבר עכשיו. אם נאמר שהיא חלה הכסף נשאר ביד המוכר, והקונה נחשב בעלים לעתיד. במקום שיש מחלוקת, יש לדון בדיני מקח טעות. גם אם אין תוקף משפטי, יש משמעות רוחנית עצומה לעצם המעשה קשר ליהדות ולאריץ.

המסקנה ההלכתית: אין הכרעה מוחלטת. מדברי הגר"ח קניבסקי נראה שהמכירה אינה חלה. אולם רבים מהפוסקים רואים בזה שייכות ממשית, שהרי קרקע אינה נגזלת ולכל אחד חלק בארץ. בפועל, הספק גדול, ויש מקום להחזיר את המעות משום מקח טעות.

המסר: ארץ ישראל איננה סחורה הנמדדת רק במשקל ההלכתי משפטי. היא ירושה נצחית, חקוקה בלבו של כל יהודי. עצם העובדה שיהודי מבקש לקנות ארבע אמות לעתיד לבוא מגלה את הכיסופים, את הציפייה, את האמונה החיה שהמשיח בפתח. ומכאן עלינו להפנים כי: ארץ ישראל מוחזקת לנו לעולם, גם כשאנינה בדינו בפועל. כל יהודי, באשר הוא, נושא עמו ארבע אמות קדושות בארץ הקודש. הכסף ייתכן שיחזור, אך הכיסופים לעולם לא יחזרו ריקם. מכירה לעתיד לבוא היא אולי ספק קניין אך ודאי גילוי אמונה.

בגמרא: בבבא בתרא מבואר שארץ ישראל נחשבת מוחזקת אף קודם כיבוש, מכח ההבטחה האלוקית. הנימוקי יוסף קבע שקרקע אינה נגזלת. תוספות הוסיפו שאין יהודי שאין לו ארבע אמות בארץ ישראל. מאידך, בגיטין ראינו שיוכל ראשון הושפע מדעת המקנה, ולפעמים חוסר כוונה מבטל קניין.

בראשונים: הרשב"ם ביאר שארץ ישראל מוחזקת מכח ההבטחה ליוצאי מצרים. הנימוקי יוסף ותוספות חיזקו את יסוד "קרקע אינה נגזלת". הרמב"ן והריטב"א הסבירו שההבטחה האלוקית נחשבת כמעשה קניין.

באחרונים: רבי אלחנן ווסרמן כתב שרק ביציאת מצרים נחשבה הארץ מוחזקת, אך לא בהבטחות כלליות. הגר"ח קניבסקי הכריע שאין המכר חל, כי אין דעת המוכר למכור חלק בארץ כל עוד לא בא משיח. מנגד, החיד"א, הכף החיים, השואל ומשיב, והרידב"ז הדגישו שכל יהודי נחשב כאוחז בחלק בארץ גם עתה, ומכירה זו יכולה להיחשב קניין.

4. מדוע התורה אומרת "לא בשמים היא" – וכי יש מי שחושב שהתורה בשמים?

הפסוקים עצמם בפרשת ניצבים (דברים ל יא): "כי המצווה הזאת אשר אנכי מצווך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא. לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה וייקחה לנו וישמענו אותה ונעשנה. ולא מעבר לים היא לאמר מי יעבור לנו אל עבר הים וייקחה לנו וישמענו אותה ונעשנה. כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו".

רש"י (דברים ל, יב) כתב: "לא בשמים היא שאם הייתה בשמים היית צריך לעלות אחריה וללמוד אותה". דבריו מגלים: התורה לא ניתנה בתור חכמה נעלמת, אלא נמסרה בדינו בפשטות, מתוך דרישה שיהיה אפשר ללמוד ולעשות.

הרמב"ן (שם) כתב: "כי המצווה הזאת על כל התורה כולה ידבר. לא נפלאה היא ממך לא רחוקה היא ממך, אלא קרובה אליך מאוד".

הרמב"ן מבאר שהתורה בכללותה נמסרה באופן קרוב. גם אם היא עמוקה ונשגבה, היא איננה מעבר להשגת האדם.

האבן עזרא (שם) כתב: "לא בשמים היא איננו רחוק מהשגתך, כי כבר ניתנה לך בסיני". כלומר, ההרחקה איננה במציאות, כי מתן תורה כבר הפך את התורה לנחלת העם כולה.

רבנו בחי (שם) הוסיף: "כי קרוב אליך הדבר מאוד התורה קרובה לכל מי שרוצה לעסוק בה, בין עני בין עשיר, בין בריא בין חולה. אין אדם יכול להיפטר בטענה שהיא רחוקה ממנו".

רבנו בחי מטיל כאן אחריות כבדה: אין תירוץ לומר שהתורה גבוהה או רחוקה.

בספרי (ניצבים פסקא שו) נאמר: "לא בשמים היא אילו הייתה בשמים היית צריך לעלות אחריה". חכמים הדגישו שהקב"ה התכוון להנגיש את התורה לכל יהודי, לא להשאיר אותה במרחק בלתי מושג.

המדרש תנחומא (ניצבים ג) אמר: "לא בשמים היא שלא תאמר משה רבנו עלה לשמים והורידה לנו, מי יעלה אחריו להביאה לנו? ולא מעבר לים היא שלא תאמר משה עבר את הים להביאה לנו, מי יעבור אחריו ויביאה לנו. כי קרוב אליך הדבר מאוד". המדרש מסביר שהפסוק בא לנפץ את טענת "אין לנו מי שיוכל להביאה עוד". התורה כבר אצלנו, קרובה בפה ובלב.

המאירי במסכת בבא מציעא (דף נט ע"ב) כתב: "אין אנו שומעין לבת קול, לא בשמים היא, אלא אחרי רבים להטות ללמדך כי התורה נמסרה לחכמי הדורות להכריע בה". דבריו מגלים רובד חדש: התורה אינה תלויה עוד בקול שמימי, אלא בהכרעת בני אדם חכמי ישראל.

מתוך כל אלה עולה קו אחד: התורה איננה שמימית במובן של ריחוק בלתי ניתן להשגה. היא ירדה ונמסרה לידי בני אדם, קרובה אלינו בפה, בלב ובמעשה. דווקא בכך מתעורר עומק השאלה: אם היא קרובה כל כך, מדוע אנו מרגישים רחוקים, ומדוע היא בכל זאת נראית אינסופית ועמוקה?

בגמרא במסכת בבא מציעא (דף נט ע"ב) בפרשת תנורו של עכנאי נאמר: "תנורו של עכנאי... יצאה בת קול ואמרה: מה לכם אצל ר' אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום. עמד ר' יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא. מאי לא בשמים היא? אמר רבי ירמיה: שכבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבת קול, שכבר

תאר לעצמך יהודי פשוט, יושב בפינת ביתו בערב חשוך, בידו ספר תפילה ישן שירש מאבותיו. ליבו מלא רצון להתקרב אל ה', אך עיניו נחלשות מול דפי הספר, ובלביו עולה מחשבה כבדה: אולי התורה גבוהה מדי, עמוקה מדי, שמימית מדי. אולי איננה שייכת לי, אלא לגדולים, לגאונים, ליחידים הדור.

ופתאום נשמע קול התורה עצמה, חוצה דורות ומעורר לבבות: לא בשמים היא. איננה חבויה בעולמות עליונים, איננה נחבאת מעבר לים. היא קרובה אליך, ממש אליך בפיך ובלבבך לעשותו. לא מלאכים נדרשים, אלא בני אדם פשוטים. לא חיפוש במרחקים, אלא פתיחת הלב במקום שאתה נמצא.

וכאן מתפרצת השאלה הגדולה: כיצד ייתכן לומר שהתורה כה קרובה, הרי היא עמוקה ורחבה עד אין חקר? וכי כל אחד יכול לאחוז באמת בתורה, או שמא פסוק זה אינו אלא נחמה כללית? ואם התורה קרובה כל כך, למה אנו מרגישים לעיתים כה רחוקים ממנה?

הפסוק "כי המצווה הזאת אשר אנכי מצווך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא. לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה וייקחה לנו וישמענו אותה ונעשנה. ולא מעבר לים היא לאמר מי יעבור לנו אל עבר הים וייקחה לנו וישמענו אותה ונעשנה. כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו" מעורר פליאה עצומה.

וכי כך פשוט הדבר? וכי אין התורה רחבה מני ים ועמוקה משאול? הלא כל דף בגמרא טעון עמל, וכל סוגיה מלאה פלפולים, קושיות ותירוצים, ראשונים ואחרונים, אין קץ ואין מספר. ואם כן, מה משמעות הדברים לא בשמים היא קרובה היא אליך, בפיך ובלבבך לעשותו?

ולא עוד, אלא שהפסוק פוסל שני כיוונים: "לא בשמים" לא למעלה, ולא מעבר לים לא למרחקים. התורה כביכול איננה דורשת מסעות קוסמיים או עמידה על הר גבוה. אלא היא כאן. אבל הרי באמת כמה יהודים מרגישים שהתורה רחוקה מהם: לא למדו, לא גדלו בבית של תורה, או שידיהם מלאות טרדות הפרנסה. וכיצד נבין שקרובה היא מאוד, אם בליים תחושה ההפוכה?

ועוד, הפסוק מוסיף: "בפיך ובלבבך לעשותו". האם די בדיבור ובלב, או שמא עיקרו במעשה? ואם כך, מדוע הוקדם הפה והלב למעשה? האם הכוונה שהתורה מתחילה מהמילים ומהמחשבות, ואחר כך מתגלגלת למעשה?

והנה, חכמים במסכת בבא מציעא אמרו לא בשמים היא שאין מכריעים ה"בבת קול מן השמים, אלא על פי רוב חכמים. נמצא שהתורה עצמה נמסרה לאדם להכריע בה. אבל כיצד נוכל להבין שמעשה בני אדם מכריע את רצון השמים? וכי לא תורה אלוקית היא, ירדה מסיני?

מכאן נובעת השאלה החריפה: מהו פירוש עומק הקריאה לא בשמים היא? האם באמת התורה קרובה ונגישה לכל אדם, או שמא מדובר בסוד עמוק, שבו התורה מצד עצמה אינסופית, אך ניתנה בכוונה קרובה לאדם כדי שתהא ברת השגה? וכיצד מיישבים את תחושת הריחוק עם פסוק המכריז קרבה עצומה?

גם לנשמה מגיע אוכל

חקירות הגות
מחשבה חידודים
ואקטואליה
על פי סדר
פרשיות השבוע

דבריו, הפסוק איננו רק עידוד אישי, אלא גם יסוד הלכתי: התורה נמסרה לפסיקת חכמי הדורות.

החיד"א בספר פני דוד (דרוש לניצבים) כתב: "קרוב אליך הדבר מאוד אפילו לקטן שבשרא, כי כל אחד כפי דרגתו יש לו חלק בתורה, ואין לאדם להיפטר בטענה שהיא גבוהה או רחוקה ממנו". החיד"א מציב נקודת עידוד: אין יהודי שיכול לומר שהתורה לא בשבילו, כי התורה נמסרה לכלל ישראל.

החתם סופר בדרשותיו (דרוש לניצבים) כתב: "לא בשמים היא – שאין התורה מתקיימת בגאווה וגסות הרוח, אלא במי שמרגיש שהיא קרובה אליו ומכניע עצמו בפניה". כאן ההדגשה היא מוסרית: הקרבה איננה רק נגישות אינטלקטואלית, אלא גם גישה של ענווה ויראת שמים.

רבי אליהו דסלר במכתב מאליהו (חלק א עמוד קיד) כתב: "לא בשמים היא התורה נמסרה בתוך מציאות הזמן והמקום, כי דווקא שם קיימת בחירה חופשית, ושם מתברר ערכה של התורה". לדבריו, קרבת התורה היא בכך שהיא חיה בתוך חיי היומיום, בתוך מאבקי הבחירה, ולא במרומים.

מתוך דברי האחרונים עולה בבירור: לא בשמים היא פירוש שהתורה ירדה בכוונה לעולם הזה, לחיים המעשיים והיומיומיים, והיא אינה נותרת נחלת עליונים בלבד. כל אדם גדול או קטן, לומד או פשוט נושא אחריות לבחור בה ולדבוק בה. מה יוצא למעשה מהפסוק לא בשמים היא, בחיי ההלכה והיום יום שלנו:

הראשונה: פסיקת הלכה. בגמרא בבבא מציעא נקבע שאין מכריעים הלכה על פי בת קול. אם יצאה בת קול ואמרה שהלכה כפלוגי, אין אנו משגיחים בה, שהרי לא בשמים היא. מכאן יסוד: ההכרעה נמסרה לבני אדם, לחכמי התורה, ולא להחלטות שמימיות.

השנייה: אחריות הלומד. אין אדם רשאי לומר שהתורה גבוהה מדי, שהלכה מסובכת מדי, שהעיון קשה מדי. לא בשמים היא כל אחד חייב לעמוד, כל אחד נדרש ללמוד כפי כוחו.

השלישית: חינוך. מחנך איננו רשאי לטעון שהתורה איננה מתאימה לילדים חלשים או לפשוטים. קרוב אליך הדבר מאוד גם הפשוט יכול לאחוז בה, כל אחד לפי דרגתו.

הרביעית: תפילה ומוסר. אין לאדם להתחמק באומרו "אינני בדרגת צדיקים, אינני יכול להיות לומד". התורה עונה: קרובה היא. הדיבור הפשוט של כל אדם, הלב של כל יהודי, מסוגלים לשמש כלי לקיום התורה.

החמישית: התמודדות עם יצר. אדם הנאבק ביצרו ואומר לעצמו "כך אני, אינני יכול להשתנות" התורה משיבה: בפך ובלבך לעשותו. הבחירה בידך, הקרבה שלך, ואין היצר פוטר אותך.

השישית: ערך הדיבור. הפסוק מדגיש בפך ובלבך לעשותו. אפילו מילה של תורה, אפילו תפילה קטנה או שיחה של מצווה, נחשבים חלק מן הקרבה. אין לזלזל בכך הדיבור והמחשבה.

השביעית: ביטול טענת הרחוק. פעמים רבות אומר אדם "התורה היא של החכמים הגדולים". הפסוק בא לשבור זאת: היא קרובה לכל אחד, גם לעוסק במלאכה פשוטה, גם לאשה בבית, גם לילד קטן.

השמינית: יסוד האמונה. לא בשמים היא פירוש שהתורה אינה שמורה בידי מלאכים בלבד. היא ניתנה לנו. זה מחייב כל אחד להרגיש שייך, מחובר, ולא לעמוד מנגד.

התשיעית: ביקורת עצמית. אין להסתפק באמירה "הלוואי שהייתי בדרגה גבוהה יותר". התורה קרובה מאוד, דווקא עכשיו. מה שאתה יכול זה חובתך.

העשירית: הכרעת ציבור. הלכה נקבעת על פי רוב חכמים ולא על פי גילוי מן השמים. בכך התורה מחנכת אותנו שהאחריות בידינו, והחיים ההלכתיים אינם תלויים בניסים, אלא בעמל ובפסיקה אנושית.

ועתה נוכל לראות איך הפסוק לא בשמים היא מעצב מהפכה בתפיסת האדם את עצמו ואת מקומו בעולם: בדרך כלל האדם נמשך לחשוב שהתורה היא עניין שמיימי, נסתר, השייך לעליונים בלבד. כשרואה את גודל החכמה ואת עוצמת העומק הוא מרגיש קטנות, אולי אפילו ייאוש. אבל כאן התורה זועקת: לא בשמים היא. לא נועדה להיות מושא להתפעלות מרחוק, אלא להיות בתוך החיים עצמם. זו מהפכה אדירה: האחריות איננה מונחת בידי מלאכים, לא ביד נביאים, אלא ביד כל יהודי. התורה איננה

כתבת בהר סיני בתורה: אחרי רבים להטות". כאן נקבע יסוד עצום: התורה נמסרה לבני אדם, להכרעת חכמים, ולא נשארה בידי שמים. אף אם יוצאת בת קול, אין מכריעים על פי שמים, אלא על פי רוב חכמים.

בגמרא במסכת עירובין (דף נה ע"א) נאמר: "אמר רבי יוחנן: לא בשמים היא לא תמצא במי שמגביה דעתו עליה כשמים. ולא מעבר לים היא לא תמצא בסוחר ימים ויוצאי תמרים". כאן דורשים חכמים את הפסוק כמשל מוסרי: התורה לא נמצאת אצל מי שמתגאה ומגביה עצמו, ולא אצל מי שכל עיסוקו במסחר. התורה נמסרת למי שמכניע עצמו ועוסק בה בשקידה. בתלמוד ירושלמי במסכת פאה (פ"א ה"א) נאמר: "לא בשמים היא אם הייתה בשמים, היית חייב לעלות אחריה ללמוד אותה". הירושלמי מדגיש את קרבת התורה ואת חובת המאמץ: אפילו אם הייתה בשמים, היינו מחויבים לעלות אחריה, קל וחומר כשהיא כבר נתונה בידינו.

במסכת ראש השנה (דף כא ע"ב) מצינו: "מיום שנגנו ארון עם לוחות, לא ניתנה עוד נבואה להכריע ה"אלא לחכמים". והרי זה משתלב עם הפסוק לא בשמים היא התורה איננה נשענת עוד על גילוי שמימי, אלא על עמל התורה של חכמי הדורות.

הגמרות הללו קובעות קו ברור: התורה איננה נשארת בשמים אלא יורדת ונמסרת לידי חכמים. אין בת קול ואין מלאך שיכריעו הלכה. ואף אין היא נחלת בעלי גאווה או אנשי מסחר, אלא של מי שמשעבד ליבו ומוחו לעמלה.

ובזה מתחזקת השאלה: אם התורה כה קרובה ומעשית, מדוע רבים מרגישים ריחוק? אם היא לא בשמים ולא מעבר לים, מדוע לפעמים היא נדמית הרחק הרחק מאתנו?

נעבור אפוא לדברי הראשונים, שעמדו על משמעות הפסוק לא בשמים היא והציבו יסודות עמוקים להבנת קרבת התורה:

רש"י (דברים ל, יב) כבר כתב: "לא בשמים היא שאם הייתה בשמים היית צריך לעלות אחריה וללמוד אותה". כאן מגלה רש"י את מחויבות האדם: אין התורה תירוץ לריחוק, ואם הייתה רחוקה היינו מחויבים להשיגה, על אחת כמה וכמה כשהיא כבר נתונה לידינו.

הרמב"ן (שם) פירש: "כי המצווה הזאת על כל התורה כולה ידבר. לא נפלאות היא ממך אינה נסתרת ואינה רחוקה, אלא קרובה היא, כי נתנה בלשון אנוש כדי להבין ולעשות".

הרמב"ן מציב על חידוש עצום: התורה לא נמסרה בלשון מלאכים אלא בלשון בני אדם, כדי שתהיה קרובה בהבנה ובמעשה.

האבן עזרא (שם) כתב: "לא בשמים היא איננה רחוקה מהשגתך, כי כבר ניתנה לך בסיני". הוא קושר את קרבת התורה למעמד הר סיני עצמו מרגע שנמסרה שם, הפכה לנחלת העם כולו.

רבנו בחיי (שם) כתב: "כי קרוב אליך הדבר מאוד קרוב לכל אחד כפי מדרגתו. מי שמרבה בתורה קרוב לו מאוד, ומי שממעט קרוב לו מעט. אבל לכל אחד יש קרבה מסוימת ואין לו להיפטר מן התורה".

רבנו בחיי מלמד שכל אדם מוצא את קרבת התורה במקום שבו הוא נמצא איש פשוט או גדול הדור אך לכולם התורה קרובה.

ספר החינוך (מצוה תיג) כתב: "כי קרוב אליך הדבר להורות שאין האדם רשאי לומר שאינו יכול לע"פני יצרו או שאין בכוחו לקיים את המצוות, כי נמסרו בידו, והרשות נתונה לו". יסוד הבחירה מודגש כאן בפשטות: התורה קרובה כי היא ניתנת לכל אדם לבחור בה.

הראשונים הללו מציבים גוונים שונים: רש"י מראה שהיינו מחויבים גם אילו הייתה רחוקה, הרמב"ן מסביר שנמסרה בלשון אנושית כדי להיות קרובה, האבן עזרא קושר זאת למעמד סיני, רבנו בחיי מחלק מדרגות קרבה לכל אדם, והחינוך מציב יסוד הבחירה. כולם יחד קובעים: התורה אינה מעבר להשגתך, היא נמסרה דווקא כדי שתוכל להיות בה.

המהר"ל בנתיבות עולם (נתיב התורה פרק טו) כתב: "לא בשמים היא כי עיקר נתינת התורה הוא שתהיה שייכת לאדם, ואם הייתה בשמים או מעבר לים לא הייתה התורה של האדם אלא של מלאכים". דבריו מגלים שהתורה ירדה לעולם כדי להיות אנושית, ניתנת לעמל ולבחירה, ולא להישאר כאוצר סגור בשמים.

הגר"א בפירושו לספרי (דברים פרשת ניצבים) הדגיש: "לא בשמים היא כי אין אנו תלויים עוד בגילוי שמימי, אלא בתורה שבעל פה שביד חכמים, וכל הכרעת ההלכה מסורה להם". לפי

ספר רחוק, אלא נשמת חיך. בכך הופכת התורה לחלק ממהות האדם: היא איננה מנותקת ממנו, אלא חלק בלתי נפרד מהקיום שלו.

עוד יש כאן סוד עצום: התורה מתקרבת דווקא לאדם כדי שלא יאמר "אין לי סיכוי". אם הייתה נשארת בשמים, היינו מצטדקים. אבל כיוון שהיא קרובה, נשללת מאתנו האפשרות להיתלות בתירוצים. זהו ציווי עמוק של אחריות אישית החיים עצמם תלויים בבחירה שלנו, במעשה שלנו, בהכרעה שלנו.

ומאידך, יש כאן גם בשורה אדירה של נחמה: כל יהודי, אפילו הרחוק ביותר, יכול לומר התורה קרובה אלי. אינני זקוק לנשיעה ארוכה, אינני זקוק לעלות השמימה. די שאפתח את פי, די שאכוון את ליבי, ומיד אני חלק מעולם התורה. זהו מסר של שייכות כללית שאין למעלה ממנו.

עוד מתגלה כאן עומק האמונה: הקב"ה בחר למסור את תורתו דווקא לידי בני אדם, עם כל חולשותיהם, יצרניהם ומאבקהם. בזה הראה לנו שהשלמות איננה בשמים אלא בארץ. האור הגדול של התורה מתגלה דווקא כאשר הוא נישא בתוך עמל יומיומי, בתוך מציאות אנושית.

נמצא שהפסוק לא בשמים היא איננו רק קביעה טכנית, אלא עיצוב מחדש של יחס האדם לעצמו: אל תאמר "אני קטן מדי" קרוב אליך הדבר מאוד. אל תאמר "אין לי כח" זה בפיך ובלבבך לעשותו. זהו סוד הבחירה, וזהו סוד חיי התורה.

ניכנס אל ההרחבה המחשבתית להבין איך לא בשמים היא מעצב את כל תפיסת ההשגחה והקשר שבין שמים וארץ.

העולם היה יכול להיות מנוהל מלמעלה בלבד. הקב"ה היה יכול להכתוב את כל ההכרעות, לחייב כל אדם בצו שמימי ברור, ללא מקום לטעויות. אבל התורה הכריזה: לא בשמים היא. דווקא מתוך זה נבנית מערכת חדשה של קשר לא קשר של כפייה, אלא קשר של שותפות.

כאן מתגלה עומק ההשגחה: הקב"ה שוכן בשמים, יודע הכול, מנהיג את העולם. אבל את התורה הוא מסר לארץ, לבני אדם. לא כדי להסתלק ממנה, אלא כדי להעניק לאדם תפקיד פעיל להיות שותף בהשלמת הבריאה. התורה איננה נשארת מרוחקת, אלא יורדת לעולם הזה, כדי שהאדם יוכל לבחור בה ולגלות את ההשגחה מתוך מעשה.

וכך נבנה קשר עמוק בין שמים לארץ: מצד אחד השמים מגלים את רצון ה', מצד שני הארץ היא מקום המימוש. ההשגחה האלוקית אינה שוללת את האחריות, אלא מעניקה לה ערך. הבחירה החופשית של האדם עצמה נכנסת אל תוך התכנית האלוקית. כל הכרעה אנושית נרקמת בתוך השגחת ה' ומקבלת משמעות נצחית.

וכאן עומק החיבור: הקב"ה, אין סוף, בוחר לכרוך את עצמו בבחירות של אדם סופי. זה פלא עצום שהבורא כביכול כובל את הופעת תורתו בבחירת האדם. אבל בזה מתגלה אהבתו לברואיו: הוא סומך עלינו, נותן בנו אמן, ומוסר את תורתו בידנינו.

וזהו גם שורש הדבקות: לא די בהתרגשות שמימית, אלא דווקא במעשה יומיומי תפילה, לימוד, חסד, קיום מצווה. שם האדם פוגש את ההשגחה, ושם הוא הופך את חייו לגשר בין שמים וארץ. הפסוק לא בשמים היא הופך את כל המציאות לאפשרות של דבקות. לא צריך לחפש התגלות עליונה מרוחקת, אלא לדעת שכל מילה של תורה, כל מצווה, כל בחירה נכונה מחברת אותך ישירות עם רצון ה', ומגלה את ההשגחה בתוך עולמך הפשוט.

האדם מטבעו מחפש דרך לברוח מן האחריות. פעמים הוא אומר: "התורה עמוקה מדי בשבילי, היא לא בשבילי, היא שייכת רק לגדולים". פעמים אחרות הוא אומר: "אם הכול נמסר מן השמים אין טעם להתאמץ, ממילא הכול ידוע מראש". התורה באה ושוללת את שתי הטענות גם יחד. היא אומרת: קרוב אליך הדבר מאוד, אין כאן פתח מילוט. אתה אחראי, אתה נדרש, וכל מעשה שלך נמדד.

מכאן נולדת קריאה מוסרית ראשונה האחריות האישית. אינך רשאי לתלות במזל, בנסיבות או בדיעת ה' את כישלונותיך. התורה נמסרה לך כדי לבחור בה בכל יום.

קריאה שנייה: העמל המתמיד. אם התורה קרובה, אינך רשאי להניח לה. עליך לעמול, לפתוח ספר גם כשקשה, לשוב גם כשהיצר מפתה, להיאבק גם כשהלב מתעייף. הקרבה מחייבת עמל.

קריאה שלישית: ענווה. דווקא משום שהתורה קרובה, יש סכנה לומר "הכול ברור לי". התורה מזכירה: לא בשמים אבל גם לא בידך בלבד. היא נמסרה לך כדי שתעמול בה בענווה, מתוך הכנעה לגדולתה.

קריאה רביעית: הכרה בערך כל מעשה קטן. לא רק הגדולים שבתורה נדרשים. כל מילה של תפילה, כל דיבור של תורה, כל מעשה חסד – כולם חלק מובחרת בחיים. אין מעשה זניח, אין מחשבה אבודה.

וכאן באה הקריאה המוסרית הנוקבת: חיך איננו נמדדים על פי מה שחשבת שאינך יכול, אלא על פי מה שבחרת בפועל. אל תאמר "הלוואי והייתי בדרגה אחרת". התורה אומרת לך: עכשיו, כאן, קרוב אליך הדבר מאוד.

כעת נפרוש את התובנות לחיי היום יום העולות מן הקריאה האלוקית לא בשמים היא: כאשר אדם מתלבט אם לפתוח ספר תורה אחרי יום עמל או להיסחף לעוד שעה של בטלה עליו לשמוע את קול הפסוק לוחש בליבו: קרוב אליך הדבר מאוד. אין זו דרישה לגדולה מופלגת, אלא קריאה לעשייה פשוטה, כאן ועכשיו.

כאשר ילד אומר: "התורה קשה לי, אינני מבין" יש לחנכו שהקב"ה לא ביקש מלאכים אלא בני אדם. די שתעשה מאמץ קטן, די שתוציא מפיד פסוק או משנה, והרי זה חלק מאותו צו: בפיך ובלבבך לעשותו.

כאשר אשה עסוקה בבית ובילדים וחושבת שאינה שייכת לעולם התורה, התורה אומרת לה: גם תפילתך, גם חינוכך, גם כל מצווה שבפיך ובלבבך הם חלק מקרבת התורה.

כאשר סוחר שוקל אם לרמות במקח או להיות ישר, עליו לזכור: התורה איננה מעבר לים, היא כאן, בלב העסק. הבחירה באמונה וביושר היא מימוש הצו ובחרת בחיים.

כאשר צעיר נאבק ביצרו וטוען "כך נולדתי, אינני יכול להשתנות", התשובה היא אחת: קרוב אליך הדבר מאוד. לא נדרשת ממך שלמות מידית, אלא בחירה קטנה, עוד פסיעה אחת של התגברות. כאשר זקן מרגיש שאיחר את הרכבת ואומר "כבר איני מסוגל", באה התורה וקובעת: לעולם לא מאוחר. כל דיבור, כל מעשה, כל בחירה נחשבים כנר נצחי.

עיקר העניין: התורה איננה ספר סגור בשמים או מעבר לים. היא קרובה, כאן, בלב ובפה, במעשה יומיומי. היא ניתנה כדי שכל אחד תלמיד חכם ועמלן פשוט, איש ואשה, צעיר וזקן יוכל לבחור בה ולהפוך את חייו לחיי ברכה. אין תירוצים, אין פטורים, אין הרחבות של "זה לא בשבילי". התורה נמסרה לנו כדי שנחיה בה ונחיה על ידה.

5. בית המקדש מדוע נקרא "בית הבחירה"?

שזרו את לשון הבחירה שוב ושוב "המקום אשר יבחר ה'", "בית הבחירה", "ובחרת בחיים".

האדם מגיע אל בית הבחירה עם חולשותיו, עם יצרנים וחטאים. והוא מגלה שבמקום הזה מתהפכת הבחירה הפנימית שלו. אם נכשל כאן יש לו קרבן וכפרה, אם נחלש כאן יש לו תפילה ובחירה מחודשת בחיים, אם תמה כאן נגלה לו שהקב"ה עצמו בחר בישראל ובארץ ובירושלים. נמצא שהשם "בית הבחירה" איננו רק תיאור מקום, אלא תיאור מפגש עמוק בין בחירת ה' בבניו לבין בחירת האדם באלוקיו.

מדוע בית המקדש נקרא "בית הבחירה"? הרי בתורה נאמר: "העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ, החיים והמוות נתתי לפניך, הברכה והקללה, ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך"

דמיינו את עם ישראל עומד בהר סיני, כל ההרים סביבם בוערים, קולות וברקים ממלאים את העולם, והקב"ה כורת ברית עולם עם עמו. שם התחילה תנועת הבחירה "ובחרת בחיים". אבל הברית הזו לא נשלמה שם. היא הייתה להופיע במרחב קבוע, במקום פיזי שבו שמים וארץ נפגשים. וכך, דורות אחר כך, נבנה בית המקדש ונקרא בשמו המיוחד "בית הבחירה".

זהו שם פלאי: מדוע לא נקרא "בית השכינה", "בית הסליחה" או "בית הקרבנות"? מדוע דווקא "בית הבחירה"? מה מונח במילה הזו שמגלמת את מהות המקדש? הרי כשהקב"ה "בוחר", לא מדובר בבחירת אדם שמתלבט בין אפשרויות, אלא בגילוי מקום שבו שכינתו חפצה לשכון. ובכל זאת, חז"ל והמפרשים

גם לנשמה מגיע אוכל

חקירות הגות
מחשבה חידודים
ואקטואליה
על פי סדר
פרשיות השבוע

בחירת ה' במקום, אלא גם מצד תכליתו מקום הבחירה בכפרה ובתשובה. בגמרא במסכת תענית (דף כז ע"ב): "מאן דהוה מסיים בצפרא אמר הכי: יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו וייתן חלקנו בתורתך... מאי בית המקדש? בית הבחירה דכתיב: והמקום אשר יבחר ה'". הגמרא מדגישה ששם "בית המקדש" ושם "בית הבחירה" חד הם, אלא שכל שם מאיר

בחינה אחרת: מקדש מצד קדושתו, בחירה מצד גילוי רצון ה'. מכאן עולה: בברכות שם "בית הבחירה" נוגע לתפילה. בזבחי שם זה נוגע למקום המזבח הקבוע והנבחר. ביומא ניכר שהניסיון והנסים עצמם הם עדות לבחירה. במכות הכינוי מלמד על כפרה על עוונות. בתענית חיבור ישיר בין "בית המקדש" ל"בית הבחירה".

הרמב"ם הלכות בית הבחירה (פ"א ה"א): "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבין בו הקרבנות וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר 'ועשו לי מקדש'... ונקרא בית זה בית הבחירה".

מבואר שהשם "בית הבחירה" הוא הכינוי ההלכתי הרשמי לבית המקדש. לא סתם מקדש, אלא מקום אשר "נבחר" בידי ה'. הבחירה כאן אינה רק העדפה, אלא קביעת מציאות נצחית: אין בית אלא במקום שנבחר.

הרמב"ם הלכות בית הבחירה (פ"ב ה"א): "כל מקום שנאמר בתורה 'המקום אשר יבחר ה' לא נבחרה שילה אלא משנאמר 'זאת מנוחתי עדי עד', ולא נבחרה ירושלים אלא משנבנה בית הבחירה בירושלים". כאן מבהיר הרמב"ם שהבחירה האלוקית היא תהליך: ארץ ישראל, שילה, ירושלים, ולבסוף בית המקדש. כל שלב נבחר עד שמתגלה הבחירה השלמה.

רבנו סעדיה גאון בספר האמונות והדעות (מאמר ג): כתב שהקב"ה בחר בירושלים ובבית המקדש "כדי שתהיה נקודת האחדות של ישראל במקום אחד", ושם יתחברו בתפילה ובקרבן. הרי שהבחירה מורה על איחוד הלבבות.

המאירי בהקדמתו לבית הבחירה (פירושו על הש"ס): "ולזהו רוב חיבורי זה כולל דברים נבררים באין תערובת קושיא ותירוץ ומשא ומתן... קראתי על זה הצד שם החיבור הזה בית הבחירה". המאירי השתמש בביטוי "בית הבחירה" כסמל לברור האמת. כשם שהקב"ה בחר מקום אחד מכל המקומות לשכינתו, כך הוא ביקש לברור את האמת המבוררת מתוך כל הדעות. זה מלמד שהשם "בחירה" נוגע בעצם לתהליך של סינון וזיקוק עד שנשארת נקודת אמת.

רש"י (מלכים א ח, כט): על הפסוק "והיה עיני ולבי שם כל הימים" כתב: "שם בבית הבחירה שבחרתי". רש"י מטעים שהבחירה איננה אירוע חדפעמי, אלא קשר תמידי עיני ולבי שם כל הימים.

הרמב"ן על התורה (דברים יב, ה): באר ש"מקום אשר יבחר ה'" איננו ידוע מראש, אלא הקב"ה עתיד לגלות אותו בנבואה. נמצא שהבחירה כאן היא גילוי רצון אלוהי, לא ידיעה אנושית, כדי שכל עם ישראל יכיר כי המקום נבחר מפי הגבורה.

האבן עזרא (דברים יב, ה): "אל המקום אשר יבחר... להודיע כי לא ברצון אדם יהיה הבית, אלא בבחירת ה' בלבד". כלומר, אף אם היו אנשים מציעים מקומות נאים וחשובים – אין הדבר תלוי בהם, רק בבחירה אלוקית.

רבנו בחי (דברים יב, ה) כתב: "כי אם אל המקום אשר יבחר לרמוז כי לא יתגלה המקום אלא אחר שיבחר ה' בישראל, ואחר כך יבחר בארץ, ואחר כך בעיר, ואחר כך בבית". הרי שהבחירה בבית המקדש היא השיא של שרשרת בחירות: ישראל, הארץ, ירושלים, הבית.

הספרי (דברים יב, ה): "אל המקום אשר יבחר מלמד שלא נבחרה ירושלים מכל ארץ ישראל, ולא בית המקדש מכל ירושלים, אלא מתוך כל המקומות". מבואר שהבחירה היא תהליך מתמשך ומדויק.

נמצא בדברי הראשונים: הרמב"ם הבחירה היא יסוד ההלכה, הבית נבחר לנצח. רש"י והספרי הבחירה היא גילוי רצון מתמשך. הרמב"ן הבחירה איננה אנושית אלא נבואית. רבנו בחי הבחירה בבית היא השיא של בחירת ישראל והארץ. המאירי הבחירה סמל לברור האמת.

פתח לנו בזה הגאון רבי צבי פנחס ליפשיץ בעל ספר קרבן פסח (ביאור ההגדה, וילנה תר"ל עמוד 34), שכתב חידוש מופלא: מדוע

(דברים ל, יט). ובחומש דברים (יב, ה) נאמר על בית המקדש: "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלוהיכם". וכן מצאנו שבית המקדש נקרא "בית הבחירה", כמו שנאמר בהגדה של פסח: "ונתן לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו". ואף הרמב"ם קרא להלכות העוסקות במקדש "הלכות בית הבחירה". כל אלה מגלים שהכינוי המרכזי למקדש הוא מלשון "בחירה" שהקב"ה בחר במקום זה לשכן את שמו.

אך יש להקשות: מהו פירוש "בחירה" אצל הקב"ה? וכי היו לפניו אפשרויות רבות, והוא נזקק לבחור מתוכן? וכך נראה מדברי המדרש תנחומא (שמות פרק ה): "עד שלא נבחרה ארץ ישראל, היו כל הארצות כשרות לדיבור. משנבחרה ארץ ישראל, נפסלו כל הארצות. עד שלא נבחרה ירושלים, הייתה כל ארץ ישראל כשרה לדיבור. משנבחרה ירושלים, נסתלק הדיבור מארץ ישראל. עד שלא נבחר בית העולמים, הייתה ירושלים ראויה לשכינה. משנבחר בית העולמים, יצתה ירושלים, דכתיב: כי בחר ה' בציון אווה למושב לו (תהלים קלב, יג), ואומר: זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי איוותה (שם פסוק יד)". לשון המדרש מלמדת על תהליך הדרגתי של בחירה אלוקית.

ומצאנו גם פירוש פלאי נוסף על שם "בית הבחירה": בספר קרבן פסח (ביאור על ההגדה לרבי צבי פנחס ליפשיץ, וילנה תר"ל עמוד 34) כתב שהמקדש נקרא כך על שם הפסוק "ובחרת בחיים". כיון שהאדם ניתן לו כוח הבחירה אם נכשל ח"ו היה בא לבית המקדש, מקריב קרבן ומתכפר. נמצא שזהו בית הבחירה מקום שמחזק את כוח הבחירה של האדם שלא יוכנע ליצר הרע.

וכן מצינו בדברי רבנו יוסף חיים בספרו אורח חיים (ביאור על ההגדה של פסח) שביאר שהמקדש שנבנה בידי בשר ודם נקרא "בית המקדש", אבל הבית שיבוא מן השמים נקרא "בית הבחירה" שהוא לשון "בחירה". משמעותו תלויה במעשי ישראל אם ישובו בתשובה שלימה, מיד יוריד הקב"ה את בית הבחירה מן השמים.

ובגמרא במסכת ברכות (דף ל ע"א) נאמר: "היה עומד בארץ ישראל יכוון את לבו כנגד ירושלים, שנאמר: והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת" (מלכים א ח, מד). מזה מתבאר קשר פנימי: תפילה הנעשית מול בית הבחירה נחשבת ביטוי של בחירה פנימית באדם, בחירה להתפלל, להתקשר, לחזור אל השורש.

מכאן השאלה: מדוע באמת בית המקדש קרוי "בית הבחירה"? האם כוונת הדברים רק לכך שהקב"ה בחר במקום זה, או שמא יש כאן רמז עמוק לכך שהבית הזה מחזק את כוח הבחירה של האדם עצמו בבחירתו בטוב, בחיים ובתורה?

בגמרא במסכת ברכות (דף ל ע"א): "היה עומד בחוץ לארץ יכווין את לבו כנגד ארץ ישראל, היה עומד בארץ ישראל יכווין את לבו כנגד ירושלים, היה עומד בירושלים יכווין את לבו כנגד בית המקדש, היה עומד בבית המקדש יכווין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים. נמצא עומד בחוץ לארץ כאלו עומד בבית קדשי הקדשים". ומביאה שם פסוק: "והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת והבית אשר בחרת לשמי" (מלכים א ח, מד). ואם כן נמצא מפורש שהגדרת המקדש היא "הבית אשר בחרת". התפילה מכוונת תמיד אל מקום הבחירה, ולפי זה עצם שם המקדש הוא בית הבחירה.

בגמרא במסכת זבחים (דף נד ע"ב): "תנא: שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה, אחד שהעיד להם על המזבח, ואחד שהעיד להם על מקום המזבח, ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית. מקום המזבח מכון ביותר, ואין מזבח נבנה אלא במקומו". ובגמרא שם (דף קט ע"א): "אמר רבי אלעזר: שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית, ואוכלין קדשי קדשים אף על פי שאין קלעים, קדשים קלים ומעשר שני אף על פי שאין חומה, שנאמר כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה (דברים יב, ט). מנוחה זו שילה, נחלה זו ירושלים". מבואר שהמקום הוא מקום נבחר, שאינו משתנה לעולם, והבחירה בו אלוקית מוחלטת.

בגמרא במסכת יומא (דף כא ע"ב): "עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש... ולא נצחה רוח את עמוד העשן, ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים...". הגמרא עצמה איננה מזכירה כאן "בית הבחירה" בלשון זו, אבל כל עיקר ייחודו של הבית נובע מכך שהוא נבחר למקום השראת השכינה, ולכן נעשו בו נסים תמידיים.

בגמרא במסכת מכות (דף י ע"א): "דרש ר' חנינא בן גמליאל: מפני מה נקרא שמו בית הבחירה? מפני שהוא בית שמכפר על עוונותיהם של ישראל". מקור זה מלמד שהבחירה איננה רק מצד

נקרא בית המקדש "בית הבחירה"? מפני שהפסוק אומר "ובחרת בחיים", שניתנה לאדם הבחירה החופשית לאיזה צד יפנה. אלא שבאשר נכשל האדם חלילה בעוון, היה מיד בא לבית המקדש, מביא קרבן ומתכפר. נמצא שזהו הבית שמחזק את כח הבחירה שלא יתייאש, שלא יישבר, שלא ירגיש שידיו כבולות. כאן האדם מקבל הזדמנות מחודשת לשוב ולבחור בטוב. בית הבחירה איננו רק ביטוי לבחירת ה' במקום, אלא לתיקון נפשו של האדם, שנותן לו הזדמנות לבחור שוב ושוב בדרך החיים.

וכך מצטרף לזה מרן רבנו יוסף חיים מבגדד זצ"ל בספרו אורח חיים (ביאור על ההגדה של פסח). הוא מבחין בין שני שמות: "בית המקדש" הוא מה שנבנה בידי בשר ודם, מעשה ידי אדם. אבל הבית השמימי, שעתידי הקב"ה להורידו, נקרא "בית הבחירה" והוא עצמו רמוז באותיות "בחר"ה". כלומר, זהו בית שגילוייו תלוי במעשים טובים של ישראל: אם יעשו תשובה שלמה, מיד יוריד הקב"ה את בית הבחירה אליהם. זהו פירוש עמוק: לא רק שהקב"ה בחר בעבר, אלא בכל יום ובכל דור יש תלות במעשי ישראל, שהבחירה האלוקית מתעוררת מחדש. נמצא שהשם "בית הבחירה" מצביע על קשר חי בין מעשי ישראל לבין הופעת הבית העליון.

וכן מצאנו דברי קדושה אצל רבנו חיים יוסף דוד אזולאי זצ"ל בעל פני דוד (פרשת חוקת). החיד"א כותב שמהותו של בית הבחירה היא בכך שבו נבחנת הבחירה של האדם באלוקיו. כי שם עומדות כל המצוות הגדולות הקרבנות, התפילות, עבודת הכוהנים והן נועדו לברר אם האדם באמת בוחר באהבת ה' ובדבקות בו. נמצא אפוא ששמו "בית הבחירה" נוגע לאדם, לא פחות מאשר למקום. הבית מגלה אם האדם בוחר באהבת ה' או חלילה נמשך אחר יצרו.

ומוסיף על כך הגאון רבי צבי אלימלך מדינוב, בעל בני יששכר (מאמרי חודש תשרי, מאמר ד' דרוש יד), ומגלה רובד נוסף: בית הבחירה הוא המקום שבו מתגלית במיוחד הבחירה מאהבה. כי שם בכוח התשובה מאהבה יכול האדם להפוך אפילו זדונותיו לזכויות. ואם כן, אין זה רק בית שמאפשר בחירה בין טוב לרע, אלא בית שמסוגל להעלות את הבחירה למדרגה הגבוהה ביותר בחירה מתוך אהבת ה' עצמה.

ומעתה נבוא אל דברי הגאון רבי משה סופר זצ"ל, החתם סופר (דרשות חלק ב' עמוד שנג). הוא כתב שייחודו של בית הבחירה איננו רק בכך שהקב"ה בחר במקום, אלא בכך שהתורה עצמה מתגלה בו בכוח עצום. "פקודי ה' ישרים משמחי לב" עצם לימוד התורה הוא כפרה. ולכן נקרא המקום "בית הבחירה", מפני שכאן מתבררת הבחירה הגדולה של ישראל בתורה. אין זה רק בית קרבנות, אלא בית תורה מקום שבו הלימוד עצמו פועל את הכפרה.

את אותה נקודה מחדד הגאון רבי יחיאל מיכל אפשטיין בעל ערוך השולחן (יורה דעה סימן רסג סעיפים ב' - ד), שכותב בבירור שהבחירה בבית המקדש היא בחירה נצחית. אין כאן עניין זמני, לא בחירה שיכולה להשתנות, אלא בחירה מוחלטת ש"לא תזוז לעולם". זהו עומק השם "בית הבחירה": מקום שהבחירה האלוקית בו היא נצחית, ואי אפשר שתתבטל.

וכך גם ביאר הגאון רבי מאיר לייבוש המלבי"ם (תהלים קלב, יג עד יד), ש"בחירה" זו איננה מקרית חלילה, אלא גילוי של התאמה מהותית: המקום הזה נברא מראש כדי להיות משכן השכינה. "כי בחר ה' בציון, אווה למושב לו" אין זו בחירה שרירותית, אלא התאמה טבעית של המקום לשכינה. נמצא שהשם "בית הבחירה" אינו ביטוי להעדפה בלבד, אלא לגילוי האמת הפנימית של הברירה.

גם הגאון רבי חזקיהו מדיני בעל שדי חמד (כללים, מערכת הבית אות א), ליקט הרבה מקורות בעניין זה, וסיכם שהכינוי "בית הבחירה" מורה לא רק על מקום שנבחר, אלא גם על תכליתו להיות בית ההכרעה. שם מתברר הדין, ושם נוטה כף המאזניים לכף הזכות, כי שם מכפרים הקרבנות ותפילות ישראל.

ובצד המוסרי, הכהן הגדול מאחיו רבי ישראל מאיר הכהן זצ"ל, בעל ספר חפץ חיים (שם עולם חלק התשובה פ"ב), כתב בלשון חיה: "בית הבחירה בו יראה האדם בחוש כי אין בחירתו בטוב נאבדה". כלומר, עצם ההגעה לבית הזה נותנת חיזוק עצום לאדם שגם אם כשל, עדיין הבחירה בטוב פתוחה בפניו, ותפילתו ועבודתו מתקבלות.

והוסיף הגאון רבי משה שטרנבוך בספרו תשובות והנהגות (חלק ד סימן קפב), ששם "בית הבחירה" הוא ביטוי מתמיד: בכל דור מתבררת הבחירה מחדש, כאשר יהודי מתפלל ומקדש שם שמים, הרי זה מגלה בחוש שהקב"ה ממשיך לבחור בישראל ובמקומם. ובאותו רוח קודש כתב מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצ"ל בספרו חזון עובדיה (ימים נוראים עמוד נב ואילך), ששם "בית הבחירה" הוא הוכחה מתמדת לבחירת ה' בעם ישראל. הבית איננו רק מקום עבודת הקרבנות, אלא סימן חי נצחי לכך שהקב"ה בחר בישראל מכל העמים.

ולבסוף חתם את הדברים הגאון רבי יצחק יעקב ווייס בעל מנחת יצחק (חלק י סימן מד), שהזהיר כי השם "בית הבחירה" מטיל עלינו אחריות: אם ה' בחר במקום, עלינו לבחור בו תמיד אפילו בחורבנו, לזכור אותו, לכוון אליו בתפילה, ולצפות בכל יום לגאולתו.

כל שורת האחרונים מגלה: יש שראו את הבחירה מצד ה' בחירה נצחית ומהותית (ערוך השולחן, המלבי"ם). יש שראו מצד האדם הבית מחזק את כוח הבחירה ומעמידו על דרך החיים (קרנן פסח, חיד"א, בני יששכר). יש שראו מצד התורה והתשובה כאן מתבררת הבחירה בתורה ובכפרה (חתם סופר, שדי חמד, חפץ חיים). ויש שראו בזה עדות לבחירת ה' בישראל לדורות (חזון עובדיה, מנחת יצחק).

ומכאן הגענו אל הנפקא מינות: א. כיוון התפילה: כפי שלמדנו בגמרא ברכות (דף ל ע"א) כל תפילה בישראל צריכה להיות מכוונת ל"בית הבחירה". נמצא שאפילו בזמן החורבן, חובה על כל יהודי לכוון ליביו לירושלים ולמקום המקדש. הנפקא מינה: כל יהודי בכל מקום בעולם עומד בתפילה ויוצר חיבור חי לבית הבחירה, ובכך מגלה שהבחירה האלוקית במקום היא נצחית ואינה תלויה בבניין הפיזי.

ב. קידוש שם שמים בפרהסיא: אם בית הבחירה הוא מקום שמחזק את כח הבחירה של האדם (קרנן פסח, חיד"א), הרי שעלינו להעמיד את חיינו כך שכל מקום שבו אנו נמצאים יהיה בבחינת "מקדש מעט". הנפקא מינה: יהודי בעבודתו, בביתו, בציבור – כל מעשה נמדד כבחירה. כשם שבמקדש ניתן לאדם תיקון מיד, כך בחיי היום יום עליו לדעת שבחירתו תמידית ותובעת תיקון מתמשך.

ג. ציפייה תמידית לגאולה: כדברי המנחת יצחק אם נקרא הבית "בית הבחירה", עלינו לבחור בו גם כשהוא חרב. הנפקא מינה: כל יום בתפילה "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים" איננו תוספת בלבד אלא חובה הלכתית אמונית, משום שהקב"ה כבר בחר בציון, ותלוי בנו לבחור בו מחדש.

ד. עבודת הקרבנות ותפילה כתחליף: הקרבן פסח הדגיש שתכלית הבית היא לתת לאדם דרך לחזק את הבחירה לאחר חטא. הנפקא מינה: בזמן שאין בית המקדש, עלינו להבין שהתפילה, שהיא "ונשלמה פרים שפתינו", באה למלא תפקיד זה. לפיכך תפילה בלי לב, בלי בחירה מודעת, איננה ממלאת את תפקידה.

ה. תשובה מאהבה: הבני יששכר חידד ששם "בית הבחירה" נוגע לתשובה מאהבה. הנפקא מינה: כל תשובה בדורנו צריכה לשאוף לא רק למחיקת החטא מיראה, אלא להפוך את הכישלון עצמו למנוף של קרבת אלוקים. בזה אנחנו ממשיכים את מהות בית הבחירה גם בימינו.

ו. קדושת המקום נצחית: לפי ערוך השולחן והמלבי"ם, בחירת המקום איננה תלויה בבניין. הנפקא מינה: אסור להקל ראש בהר הבית גם בזמן החורבן, ואסור להיכנס למקום המקדש בטומאה, כי הבחירה נמשכת לעולם.

ז. השתייכות לעם ישראל: מרן רבנו עובדיה יוסף זצ"ל חידד ששם "בית הבחירה" הוא הוכחה לבחירת ה' בישראל. הנפקא מינה: עצם זיכרון המקדש מגלה את בחירת ה' בנו. לכן מי שמזלזל במקדש ובזכרו, פוגע בעדות על בחירת ישראל.

כל אלו מראים שהכינוי "בית הבחירה" איננו רק שם פיוטי, אלא יסוד מחייב בהלכה, באמונה ובחיי המעשה.

כשאנו אומרים "בית הבחירה", נדמה לנו שזו רק לשון נאה: הקב"ה "בחר" מקום לשכינתו. אבל אם נתבונן נראה עומק עצום.

חז"ל במדרש תנחומא לימדונו על סדר הבחירות: תחילה נבחרה ארץ ישראל מכל הארצות, אחר כך נבחרה ירושלים מכל הארץ, ולבסוף נבחר בית המקדש מכל ירושלים. זו איננה בחירה שרירותית אלא תהליך של התמקדות, עד שהבחירה האלוקית מתבררת לנקודת השורש. מהלך זה מגלה רעיון עמוק: בחירה

בקדושה או בחילול. בית הבחירה מעמיד אותנו מול מראה ברורה אין אמצע, יש הכרעה.

ומכאן אחריות עצומה: מי שנכנס לבית הבחירה ויוצא ממנו, אינו יכול לחזור אל חייו כקודם. עצם המפגש עם המקום מזכיר לאדם: חייד אינם מקרה, אלא בחירה. ואם הבית חרב הרי שהחורבן קורא לנו מכל אבן ואבן: אל תשכחו את בחירתכם. גם כשאין בית עומד, הבחירה נמשכת בלב.

בזה יובן גם מה שאמרו חז"ל: "מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של ה"בלבד" (ברכות ח ע"א). ארבע אמות של הלכה גם הן בית בחירה. בכל פעם שיהודי פותח ספר, נושא עיניו אל ד' אמות של תורה, הוא בוחר מחדש. זו הבחירה היומיומית, זו המקדש שבחיי השגרה.

ומכאן ניקח תובנות לחיי היום יום: א. בכל תפילה אתה מול בית הבחירה: חז"ל לימדו שכל יהודי חייב לכוון בתפילתו כנגד ירושלים והמקדש. נמצא שגם בביתו הפשוט ביותר, כשהוא עומד להתפלל, הוא בעצם עומד מול בית הבחירה. התובנה היא שכל תפילה היא בחירה מחודשת האם אעמוד לפני בוראי באמת, או שאחלוף על פני המצווה כמצוות אנשים מלומדה.

ב. בחיי המשפחה הבית כבית בחירה: בית הבחירה בירושלים נועד להיות דוגמה חיה לכל בית יהודי. כל אב ואם נדרשים לשאול: האם הבית שלנו הוא מקום של בחירה בטוב? האם מילותינו, התנהגותנו, שולחן השבת שלנו משקפים בחירה באור ובקדושה? התובנה: כל בית יכול להיות "מקדש מעט" רק אם הוא מבוסס על בחירה מודעת באור התורה.

ג. במקום העבודה הבחירה נבחנת דווקא שם: אין ערך אם יהודי מתקדש בבית הכנסת בלבד, אך בעבודתו מתנהל בחוסר יושר או בכעס. בית הבחירה מלמד: בחירה אמיתית נבחנת בשדות החיים הפשוטים. אם בעבודה אני בוחר ביושר, בנקיטת כפיים, בעין טובה כלפי חבריי הרי אני הופך את סביבתי לבית בחירה קטן.

ד. התמודדות עם יצר הרע: הרבה פעמים אדם נופל וחושב שהפסיד את הקרב. כאן מלמדת אותנו המשמעות של בית הבחירה עצם הכישלון איננו סוף הדרך. כל עוד יש בית בחירה בעולם, תמיד יש מקום לכפרה, לשוב, להתחזק. כל נפילה היא הזדמנות מחודשת לבחור בחיים.

ה. ציפייה יומיומית לגאולה: כשם שהמנחת יצחק הדגיש הבחירה בבית המקדש היא נצחית. אם כך, כל יום יהודי מצפה לגאולה ולבניין בית הבחירה. התובנה היא שהציפייה איננה עניין של סיסמה היא עצם חיינו. כשיהודי מתגעגע לבית הבחירה, הוא בעצם בוחר כל יום מחדש בה'.

ו. עבודת החינוך: ילד לומד מהוריו שהחיים הם רצף של בחירות. אם נלמד אותם שהכול נגזר ואין בכוחנו לשנות גזלנו מהם את יסוד החיים. אבל אם נלמד אותם את הפסוק "ובחרת בחיים" הרי שבנינו דור שמבין שהחיים תלויים בבחירתו. זו המשמעות הפשוטה של בית הבחירה מקום שבו נולדת מחדש הבחירה האנושית.

עיקר העניין: בית המקדש איננו רק "בית המקדש" במובן הפיזי מקום הקרבת קורבן והשכינה אלא הוא נושא שם מהותי: בית הבחירה. לא בכדי חזרה התורה שוב ושוב על הלשון "המקום אשר יבחר ה'". לא במקרה בהגדה של פסח אנו אומרים "ונתן לנו את בית הבחירה". ולא במקרה קרא הרמב"ם את ספרו בהלכות מקדש "הלכות בית הבחירה".

שם זה מגלה סוד עמוק: המקדש הוא מקום המפגש של שתי בחירות. בחירת ה' בישראל, בארץ, בירושלים ובבית זה ובחירת האדם בה', בתורה ובחיים. כל הקרבת, התפילות, עבודת הכוהנים והלימוד כולם בנויים סביב אותה נקודה: הבחירה היא יסוד החיים.

לכן לימדנו האחרונים שכל אחד בדרכו הדגיש את משמעות הבחירה: הקרבן פסח ראה בו את הבית שמחזק את כח הבחירה גם אחרי נפילה, הבן איש חי ראה בו את הבית השמימי הנמשך במעשי ישראל, החיד"א והבני יששכר גילו שהוא מקום התשובה מאהבה, החתם סופר לימד שהתורה עצמה היא הכפרה של הבית, הערוך השולחן והמלבי"ם הדגישו את נצחיות הבחירה, השדי חמד והחפץ חיים ראו בו בית הכרעה ומחזק לבבות, מרן הרב עובדיה יוסף ראה בו עדות לבחירת ה' בישראל, והמנחת יצחק הטיל עלינו אחריות לזכור ולבחור בבית הזה גם בחורבנו.

איננה רק פעולה חד-פעמית, אלא מהות שמתגלה בהדרגה, עד שמגיעה למרכז הפנימי ביותר.

ומכאן נדע גם על בחירת האדם. הפסוק "ובחרת בחיים" מורה כי עצם מצוות התורה היא לבחור בטוב. כשם שהקב"ה צמצם בחירתו ממדרגה למדרגה עד שהגיע לנקודת הלב בית הבחירה, כך גם האדם צריך לצמצם את רצונותיו, לנפות את כל הרעשים, עד שהוא מוצא את נקודת הלב הפנימית שבו הוא בוחר בה' ובתורתו.

הרמב"ן כתב ש"ובחרת בחיים" היא מצוות עשה, והאור החיים הוסיף שהבחירה עצמה היא סוד החיים. נמצא שמצוות הבחירה איננה רק מצוה טכנית, אלא עצם מהות החיים. בזה מתפרש השם "בית הבחירה" הבית שבו מתבררת מהות החיים, מקום שבו השמים והארץ נפגשים, ובו מתבררת בחירת ה' בבניו ובחירת בניו בה'.

ואם נצרך את דברי החתם סופר, שהתורה עצמה מתגלה בבית הבחירה ככפרה, נבין שהמקום הזה הוא לא רק מקום הקרבת אלה גם מקום בירור האמת. כשם שהמאירי קרא לספרו "בית הבחירה" כי בו בירר את האמת המבוררת, כך בית המקדש הוא המקום שבו מתבררת האמת בעולם.

מכאן חידוד גדול: השם "בית הבחירה" איננו רק תיאור של מקום שנבחר, אלא תיאור של מפגש תמידי בין שתי בחירות בחירת ה' בנו ובארצנו, ובחירתנו בו ובתורתו. המפגש הזה יוצר את המקדש עצמו.

שם זה בית הבחירה איננו רק מונח הלכתי או לשון נופל על לשון, אלא הוא מפתח להבנת עומק הקשר שבין ישראל לאביהם שבשמים.

הרי כבר לימדנו חז"ל במסכת אבות (פרק ג משנה טו): "הכל צפוי והרשות נתונה". מצד אחד, הכול בידי שמים, כל מהלך ההיסטוריה נקבע מראש. ומצד שני הרשות נתונה לאדם לבחור בטוב או ברע. הסתירה הזו נראית בלתי פתירה. אך בית הבחירה הוא הגשר המחבר. מצד אחד זהו מקום שהקב"ה בחר בו לנצח, לא תלוי ברצון אדם ולא משתנה. ומצד שני זהו מקום שבו מתבררת בחירתו של האדם, אם יבחר בחיים או חלילה במוות.

על כן נוכל לומר: בית הבחירה הוא סמל השותפות. הקב"ה בחר בישראל, בחר בארץ, בחר בירושלים, ובחר בבית הזה והאדם נקרא לבחור בתורה, לבחור בתפילה, לבחור בקיום המצוות. כאשר שתי הבחירות הללו נפגשות, אז מתגלה השראת השכינה. בזה מובן היטב דברי הזוהר הקדוש (פרשת תרומה דף קכח ע"א): "ישראל וקודשא בריך הוא ותורה חד הוא". הבחירה האלוקית והבחירה האנושית אינן שתיים, אלא הן פנים שונות של אותה אחדות פנימית. הבית הנקרא "בית הבחירה" הוא המקום שבו נגלית האחדות הזו בעולם.

ומכאן עומק נוסף: מדוע בהגדה של פסח אנו אומרים "ונתן לנו את בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו"? מפני שפסח הוא חג הבחירה שבו בחר הקב"ה בישראל להוציאם ממצרים, ובו בחרו ישראל בה' באומרים "נעשה ונשמע". לכן דווקא בהגדה מזכירים שהכפרה באה מן הבית שבו מתלכדות שתי הבחירות.

המחשבה היהודית תמיד הדגישה: לא די בכך שהקב"ה בחר בנו, אלא עלינו להשיב בבחירה חופשית בו. הבחירה האלוקית היא נתון קבוע, אך הבחירה האנושית היא אתגר מתמיד. ולכן נקרא המקדש "בית הבחירה" להזכירנו תמיד שהבחירה היא יסוד הקשר, והיא בידנו בכל רגע ורגע.

כאשר אנו הוגים בשם "בית הבחירה", אין זו רק ידיעה עיונית, אלא קריאת חיים חדה לכל יהודי: הבחירה בידך תמיד.

האדם נוטה לעתים לתרץ את מעשיו באמירה: "כך נגזר עלי, כך נולדתי, כך התחנכתי, כך מציאותי". התורה באה ואומרת: לא כן. "ובחרת בחיים" זו מצווה, זה חובה, זה יסוד קיומך. ואם הקב"ה עצמו כינה את ביתו "בית הבחירה", הרי הוא מעמיד לפנינו תמורה תמידית: תבחר נכון, תבחר בחיים.

מוסר נוקב עולה מדברי החפץ חיים (שם עולם, חלק התשובה): האדם רואה פעמים רבות את חולשותיו וחושב כי מאבקו אבוד מראש. אך כשיגיע אל בית הבחירה ויראה בעיניו את מקום הקרבת, מקום הכפרה, יבין שבחירתו בטוב אינה נאבדת לעולם. אף אם כשל, עודנה בחירה בידו לשוב, לשנות, להתחדש. זהו חיזוק שאין דומה לו אין דלת סגורה בפני השב.

ועוד יש ללמוד: כשם שהקב"ה לא בחר בעם אחר, ולא בחר בארץ אחרת, ולא בחר בעיר אחרת, כך על כל אדם לדעת אין לו דרך אחרת מלבד לבחור בטוב. לא אפשר לחיות חיים ניטרליים, חיים "באמצע". הבחירה קיימת תמיד: או בחיים או במוות, או

ולכן, גם בזמן שאין לנו בית פיזי, אנו עומדים מול בית הבחירה בתפילה, בלימוד, בחינוך, בעבודה, בחיי המשפחה. ובכל יום אנו שומעים את הקריאה הנצחית: "ובחרת בחיים" למען תחיה אתה וזרעך.

זהו עומק שמו: בית הבחירה הבית שבו מתבררת הבחירה האלוהית והאנושית כאחד, והוא הלב הפועם של חיי ישראל לדורות עולם.

6. סוד קלות התשובה מול עדות יודע תעלומות אפשרי או בלתי מושג?

ירמוז גם על התשובה הנזכרת למעלה, שאינה רחוקה ולא נפלאה. הרמב"ן פותח שתי דרכים: או שהתורה כולה נכללת כאן, או שהתשובה היא היסוד שאליו מכוונת התורה בפרשה זו. הספורנו (שם): "ביאר כי המצווה הזאת היא מצות התשובה... כי באמת לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה, כי איננה תלויה אלא בלב ובפה בלבד". הספורנו קובע במפורש שהפסוק מתאר את מצות התשובה, שהיא קלה ונגישה, מפני שאין היא תלויה במעשה קשה אלא במחשבה וחרטה ובלבוב פה.

הכלי יקר (שם): "בכלל כי המצווה הזאת יכול כל התורה כולה, אך בעיקר נאמר על מצות התשובה... כי הדבר קרוב אליך מאוד, שהרי אין לך להקריב קרבן או לעשות פעולה מרוחקת, אלא בפיך וידיך, ובלבבך חרטה וקבלה". הכלי יקר מצרף את שתי ההבנות, אך מעמיד את הדגש על תשובה, שהיא המצווה הקרובה ביותר לכל אדם.

רבנו בחי (שם): מבאר שהתורה מזכירה כאן שהמצווה איננה נפלאה או רחוקה, "כי כל עיקרה היא בפיך ובלבבך וידיך וחרטה". ומוסיף רמז: "כי קרוב אליך הדבר מאוד" על דרך שנאמר "קרוב ה' לכל קוראיו". רבנו בחי מחזק את הבנת הפסוק כתשובה ומוסיף ממד של קרבת ה' הנגלית מתוך קרבת המצווה.

הספרי (פרשת נצבים פסוקא שו): "כי קרוב אליך הדבר מאד זו תשובה. בפיך זה וידיך. ובלבבך זו חרטה". הספרי קובע בפירוש שתכלית הפסוק היא מצות התשובה, וזו ההבנה הפשוטה ביותר: קרבת התשובה ניכרת בווידי בפה ובחרטה בלב.

האבן עזרא (שם): מבאר כי "לא נפלאה היא ממך" אין הכוונה שהתורה כולה קלה, אלא שהיא קרובה לאדם בשכלו ובדעתו. ומוסיף: "כי קרוב אליך הדבר מאוד בעבור כי ניתנה לך הבחירה". האבן עזרא מדגיש את כח הבחירה שבאדם כיסוד קרבת המצווה, ועל פי זה מובן שגם התשובה קרובה כי היא תלויה בבחירה אנושית.

האור החיים הקדוש (שם): "כי המצווה הזאת על דרך הפשט היא מצות התשובה, שאמר ושבתי עד ה' אלוהיך... והיא קרובה מאד, כי אינה אלא בלב חרטה, ובפה וידיך. ואין צריך לאדם יגיעה רבה אלא לב שלם". האור החיים מגדיר במפורש שמצות התשובה עצמה היא "קרובה מאד", וזו עוצמת הפסוק.

נמצא: הספרי, הספורנו, הכלי יקר, רבנו בחי, האור החיים כולם ראו בפסוק מצות התשובה. הרמב"ן הוסיף פתח לשתי דרכים, אך גם הוא רמז שהתשובה נכללת כאן. האבן עזרא קשר זאת לבחירה החופשית, שהיא יסוד התשובה.

ולפי זה מתחדדת הקושיה שהצבנו: אם התורה אומרת במפורש שהתשובה קרובה, כיצד דרש הרמב"ם שתהיה באופן שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לעולם?

בגמרא במסכת יומא (דף פו ע"א) נאמר: "אמר רבי יוחנן: גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה... גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם... גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות... ואף עוד גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות".

חז"ל כאן מתארים את כוח התשובה בעוצמה שאין דומה לה. אפילו עבירות חמורות מתהפכות לזכויות גמורות כאשר האדם שב מאהבה. ולפי זה מתיישבת הקושיה: איך אמרה התורה "כי קרוב אליך הדבר"? כיון שהתורה דיברה על מהות התשובה עצמה שהיא קרובה ונגישה, והכוח שלה עד כדי כך עצום שהוא הופך זדונות לזכויות. אם כן, אין הכרח שהכוונה שתשובתו תבטיח שלא יכשל עוד לעולם, אלא שבלבבו באותה שעה יעשה תשובה שלמה, ואז היא קרובה לו מאוד.

בגמרא במסכת קידושין (דף מ ע"ב) נאמר: "לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו זכאי וחציו חייב... אשרי מי שעשה מצוה אחת, שהכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות".

הגמרא מחדדת שכוח הבחירה קיים בכל רגע מחדש, וכל מצוה נחשבת כהכרעה מחדשת. ולפי זה מתיישבת הקושיה: גם אם הרמב"ם כתב שצריך שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב עוד, אין הכוונה שהוא נועל את הבחירה לעתידו, אלא שבאותה שעה

ומכאן המסר: בית הבחירה קורא לכל יהודי בחר נכון. לא תוכל לומר "אין לי ברירה", לא תוכל להסתתר מאחורי חומות של נסיבות. הבית שנבחר לעולם מזכיר לך שהחיים בידך, שבחירה היא מצווה, שהיא עצם החיים עצמם.

דמיון לעצמך יהודי פשוט, עומד בערב יום כיפור, עטוף בטלית, עיניו דומעות, קולו נשנק: "חטאתי, עוונתי, נפשתי". כל כולו נסער, לבו שבור, והוא מבקש לפתוח דף חדש. התורה מבטיחה לו: "כי קרוב אליך הדבר מאוד, בפיך ובלבבך לעשותו". לא בשמים היא, לא מעבר לים לא דבר רחוק, אלא קרוב, פשוט, נגיש.

והנה בא הרמב"ם ומעמיד תנאי שנראה כמעט בלתי אפשרי: "ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם". לא די בחרטה, לא די בקבלה אלא שהקב"ה עצמו יעיד שלא יחזור עוד. כיצד ניתן לדרוש דבר כזה? מי מאתנו יכול לעמוד מול בוחן כליות ולב ולהבטיח שלא ייכשל שוב? הלוא כוח הבחירה נשאר ביד האדם תמיד, ואפילו צדיק גמור עלול ליפול.

וכאן נולדת הדרמה הגדולה: מצד אחד הבטחת התורה שתשובה קרובה, פשוטה, קלה. מצד שני דרישת הרמב"ם לתשובה שלמה עד כדי עדות שמים, שנראית גבוהה ורחוקה. האם אין כאן סתירה פנימית? או שמא מתגלה כאן עומק חדש במשמעות התשובה, שעצם כוונת הלב בשעת מעשה היא זו שעליה יעיד יודע תעלומות?

כיצד כתוב בתורה שתשובה היא דבר קל, והרי צריך לעשות תשובה באופן שיעיד עליו יודע תעלומות שאינו חוזר לעבירה זו לעולם?

הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ב) כתב: "ומה היא התשובה? הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד, שנאמר 'יעזוב רשע דרכו' וגו'. וכן יתנחם על שעבר, שנאמר 'כי אחרי שובי נחמתי'. ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר 'ולא נאמר עוד אלוהינו למעשה ידינו' וגו'. וצריך להתוודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו".

מרו החיד"א זיע"א בספרו נחל קדומים (בפרשת השבוע) ביאר יסוד זה ברמז נפלא: על הפסוק "ושבת עד ה' אלוהיך" דרש שיעיד"ה הוא מלשון עדות, כלומר שהתשובה צריכה להיות באופן שהקב"ה יעיד עליו שלא יחזור לחטא.

ובחידושי הר"ם כתב סברא לדברי הרמב"ם: כיון שתשובה פועלת מכח שינוי המעשה, והלכה היא ש"שינוי" אמיתי הוא שינוי שאינו חוזר לברייטו, לכן כך פסק הרמב"ם תשובה שלמה היא רק אם באמת אינו חוזר לעולם.

והנה יש להקשות: אם כך, כיצד התורה אומרת בפרשת נצבים (ל, יא) "כי המצווה הזאת לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא... כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו"? לפי שיטת הרמב"ם שתשובה דורשת עדות יודע תעלומות שאינו חוזר לעולם הלוא זה דבר קשה מאוד! ואפילו בבית המקדש לא מצינו שזו מדרגה קלה להשגה.

על כך תירץ הלחם משנה על הרמב"ם: וכי איך אפשר שהקב"ה יעיד עליו כך, והרי הבחירה בידו תמיד? אלא הפירוש הוא שבשעת עשיית התשובה צריך האדם לגמור בלבו בלב שלם שלא ישוב עוד, ובאותה שעה שמים וארץ מעידים על כוונתו, כמו שנאמר "ואעידה בכס היום את השמים ואת הארץ". לפי זה אין זו דרישה בלתי אפשרית אלא דרישה שבלב, שבלשון הרמב"ם היא "יודע תעלומות" הקב"ה היודע את פנימיות הלב, לא "יודע עתידות".

הפסוק אומר: "כי המצווה הזאת אשר אנכי מצווך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא. לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה וייקחה לנו וישמענו אותה ונעשה. ולא מעבר לים היא לאמר מי יעבור לנו אל עבר הים וייקחה לנו וישמענו אותה ונעשה. כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" (דברים ל, יא).

חז"ל והראשונים נחלקו מהי אותה "מצוה הזאת". יש שפירשו שהתורה כולה, ויש שפירשו שמדובר במצות התשובה, כפי שהביאו רבים.

הרמב"ן (שם): "על דעת רבותינו ז"ל בגמרא במסכת עירובין (נה ע"א) הכוונה על התורה, כי היא לא נפלאה ממך ולא רחוקה היא... אבל על דרך הפשט יאמר על כל מצות התורה... ואפשר כי

גם לנשמה מגיע אוכל

חקירות הגות
מחשבה חידודים
ואקטואליה
על פי סדר
פרשיות השבוע

"עד" מלשון עדות. התשובה האמיתית היא כשהקב"ה מעיד עליו שלא ישוב עוד. ולפי זה מתיישבת הקושיה, שאין הכוונה להבטחה מוחלטת על העתיד הרחוק, אלא להצהרה כנה ברגע הזה, שהתשובה היא בלב שלם עד שהקב"ה כביכול יכול להעיד עליו על אמת פנימית זו. זה מבחיר היטב את "כי קרוב אליך הדבר", מפני שהתורה דורשת כנות מוחלטת בלב, לא חיזוי עתידות.

הגאון רבי יצחק מאיר אלתר זצ"ל בעל חידושי הרי"ם כתב שהטעם שתשובה נחשבת רק אם יש בה קבלה שלעולם לא ישוב, הוא מפני שמהותה של תשובה היא שינוי מוחלט, וכשם שבהלכה שינוי נחשב שינוי רק כשאינו חוזר לברייתו, כך תשובה נחשבת תשובה אמיתית רק כשיש בה החלטה שאיננה חוזרת. ולפי זה מתיישבת הקושיה, כי אין הכוונה שהאדם חייב לדעת שלא יחזור בפועל, אלא שבאותה שעה יש בו שינוי מהותי שמבחינתו אינו חוזר לברייתו. לכן התורה אמרה "כי קרוב אליך הדבר", שכן השינוי תלוי ברצון פנימי ולא במעשה קשה.

הגאון רבי אברהם די בוטון בספר לחם משנה (הלכות תשובה פ"ב ה"ב) הקשה על לשון הרמב"ם: איך אפשר לומר שצריך שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב, והרי הבחירה בידו תמיד? ותיירץ שאין הכוונה ליודע עתידות, אלא ליודע תעלומות, כלומר היודע את פנימיות לבו של האדם. בשעת התשובה הוא צריך להיות שלם לגמרי, וכלפי שמיא גליא שכונתו אמיתית. ולפי זה מתיישבת הקושיה, כי אכן התורה אמרה "כי קרוב אליך הדבר" הקרבה היא בעצם שלמות הכוונה באותה שעה, לא בביטול כוח הבחירה לעתיד.

הגאון רבי משה סופר זצ"ל בעל חתם סופר (דרשות חלק ב עמוד שג) כתב שגדולת התשובה היא בכך שהתורה עצמה מכפרת, ואפילו בעבירות חמורות. נמצא שלמוד התורה מעלה את התשובה למדרגה שאינה תלויה במעשה קשה אלא בעצם ההתחברות אל דבר ה'. ולפי זה מתיישבת הקושיה, מפני שגם אם הרמב"ם דרש קבלה גמורה בלב, התורה נותנת לאדם דרך קרובה ונגישה להתחבר דרך לימוד, ועל זה נאמר "כי קרוב אליך הדבר מאוד".

הגאון רבי צבי אלימלך מדינוב בעל בני יששכר (מאמרי חודש תשרי מאמר ד דרוש יד) הביא בשם גדולי הראשונים שתשובה מאהבה איננה זקוקה לארבעה חילוקי כפרה כלל, אלא מתכפרת מיד. לפי זה מתיישבת הקושיה, כי התורה אמרה "קרוב אליך הדבר מאוד" דווקא על תשובה מאהבה, שהיא קרובה ללב כל אדם כי היא נובעת מרגש פנימי, ולא דורשת מאמץ על אנושי. הגאון רבי יחיאל מיכל אפשטיין בעל ערוך השולחן (יורה דעה סימן רסג סעיפים ב עד ד) כתב שקדושת בית הבחירה היא נצחית, ואינה משתנה לעולם. אם כן, גם כוח התשובה שנקבע בתורה הוא נצחי ובלתי ניתן לשינוי. ולפי זה מתיישבת הקושיה, כי התורה לא דרשה מן האדם דבר שאין בכוחו, אלא תננה בידו מתנה נצחית שתשובתו תתקבל תמיד אם נעשית בלב שלם.

הכהן הגדול מאחיו רבי ישראל מאיר הכהן זצ"ל בעל ספר חפץ חיים (שם עולם חלק התשובה פ"ב) הדגיש שבית הבחירה מלמד את האדם שאין בחירתו בטוב נאבדת. אפילו אם נפל ושב פעם אחר פעם, תשובתו מתקבלת אם היא אמיתית. ולפי זה מתיישבת הקושיה, מפני שמה שנדרש מן האדם אינו הבטחה נצחית אלא החלטה כנה באותה שעה, והקב"ה מעיד עליו שיודע תעלומות.

מִרְן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצ"ל בספר חזון עובדיה (ימים נוראים עמוד נב ואילך) באר שתשובה היא מתנת חסד מייוחדת שניתנה לישראל, ועל כן גם אם לכאורה היא דורשת קבלה גמורה, התורה אמרה "קרוב אליך הדבר" כי החסד האלוקי מקרב את התשובה ומקבל אותה. ולפי זה מתיישבת הקושיה, שכן הדרישה של הרמב"ם איננה הופכת את התשובה לבלתי אפשרית, אלא רק מדריכה איך צריכה להיעשות בכנות גמורה, ומצד מידת הרחמים היא קרובה לכל אחד.

ומכאן הגענו אל הנפקא מינות: א. כוח קבלת הלב בשעת התשובה: מה שדרשו הרמב"ם והאחרונים שתשובה אמיתית היא כשמעיד עליו יודע תעלומות, הכוונה היא לאמת פנימית של הלב בשעת התשובה. לפי"ז מבואר שנפקא מינה גדולה היא, שאם אדם מקבל על עצמו בלב שלם שלא יחטא, אף על פי שלאחר

של התשובה לבו שלם באמת. התורה אמרה "קרוב אליך הדבר", כי ברגע הזה האדם יכול להפוך את הכף, וזו קרבתה של התשובה.

בגמרא במסכת ראש השנה (דף יח ע"א) נאמר: "עיון בית עלי בזבח ובמנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר הוא בדברי תורה". חז"ל גילו שגם בעבירות חמורות שנראה שאין להן כפרה, התשובה והעיסוק בתורה מקרבים את האדם. ולפי זה מתיישבת הקושיה: אם התורה אמרה "קרוב אליך הדבר", אין הכוונה שאין יגיעה או שאין צורך בכוונה שלמה, אלא שגם בעבירות חמורות יש מסלול קרוב לתשובה בדברי תורה ובקבלת הלב. בגמרא במסכת ברכות (דף לד ע"ב) נאמר: "במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד".

כאן מגלה התלמוד שעוצמת התשובה איננה רחוקה כלל, אלא להפך, היא מעלה את האדם למדרגה גבוהה מצדיק גמור. ולפי זה מתיישבת הקושיה: התורה אמרה "קרוב אליך הדבר מאוד", מפני שהתשובה איננה דורשת מדרגה על אנושית אלא לב שלם. אפילו יותר מזה כוח התשובה נעלה כל כך עד שבעל תשובה מגיע למקום שאין צדיק גמור יכול לעי"בו, ואם כן מובן היטב מדוע קרובה היא ולא נפלאות ממך.

הרמב"ם הלכות תשובה (פ"ב ה"ב): "ומה היא התשובה? הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד... ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם". לשון הרמב"ם היא שצריכה להיות קבלה גמורה בלב האדם עד כדי כך שאילו היה יודע תעלומות מעיד עליו, היה מעיד שלא ישוב. ולפי זה מתיישבת הקושיה: אין הכוונה שתשובה אמיתית נבחנת רק אם מובטח שלא יכשל עוד לעולם, אלא שבעת התשובה הלב גמור ושלם, ובאותה שעה ניכרת כוונתו האמיתית. זו היא קרבת התשובה שבלב שלם אחד מתבטאת שלמות של עתיד.

מִרְן החיד"א בספר נחל קדומים (פרשת השבוע): דרש על הפסוק "ושבת עד ה' אלוקיך" ש"עד" הוא מלשון עדות, כלומר שעל ידי תשובתו מעיד עליו הקב"ה שלא יחזור עוד. ולפי זה מתיישבת הקושיה: התורה עצמה רמזה שהתשובה נקראת "עדות", לא מפני שהיא קשה או בלתי אפשרית, אלא מפני שהיא מחייבת אמת פנימית. כשאדם שב בלב שלם, מעיד עליו הקב"ה שהוא באמת מתכוון לכך, וזוהי קרבת התשובה לא קשה אלא קרובה מאוד.

החידושי הרי"ם (על הרמב"ם הלכות תשובה): באר שהטעם שתשובה צריכה להיות באופן שלא ישוב עוד, מפני שתשובה נחשבת כשינוי במעשה, ובהלכה מצינו ש"שינוי" אמיתי הוא שינוי שאינו חוזר לברייתו. ולפי זה מתיישבת הקושיה: אין כאן דרישה על אנושית, אלא מהות התשובה עצמה היא להיות שינוי אמיתי, ולכן קראה התורה "קרוב אליך הדבר" כי השינוי תלוי בכוונת הלב ולא בכוח פיזי או במעשה מורכב.

הלחם משנה (הלכות תשובה פ"ב ה"ב) הקשה: איך כתב הרמב"ם "ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב", והרי הבחירה נשארת תמיד בידו? ותיירץ שאין הכוונה שיודע עתידות יעיד על העתיד, אלא שיודע תעלומות יודע את כוונת לבו בשעת התשובה. ולפי זה מתיישבת הקושיה: התורה אמרה "כי קרוב אליך הדבר" כי אין מדובר בהתחייבות נצחית שאינה אפשרית, אלא בכנות הלב ברגע התשובה. זהו קל, כי די באמת של אותה שעה. רבנו בחיי (דברים ל, יא) באר שהפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאוד" עוסק בווידי וחרטה, שהם פעולות שבלב ובפה. ולפי זה מתיישבת הקושיה: הרמב"ם דרש שהלב יהיה שלם באמת, וזהו בדיוק "ובלבבך ובפיך לעשותו" לא מעשה קשה אלא פנימיות הלב.

האבן עזרא (דברים ל, יא) כתב שקרבת המצווה היא מפני שהאדם קיבל מתת הבחירה. ולפי זה מתיישבת הקושיה: גם אם נדרשת קבלה בלב שלעולם לא יחטא, אין זה קשה, כי כוח הבחירה ביד האדם תמיד, וכל מה שהתורה דורשת הוא להשתמש בבחירה כראוי באותה שעה.

האור החיים הקדוש (דברים ל, יא) באר בפירוש שהפסוק עוסק בתשובה ושהיא קרובה מאוד "כי אינה אלא בלב חרטה, ובפה וידוי, ואין צריך לאדם יגיעה רבה אלא לב שלם". ולפי זה מתיישבת הקושיה: הרמב"ם אינו חולק על הפסוק אלא מבאר כי מה שנדרש הוא לב שלם באותה שעה, וזו היא קלותה של התשובה.

הגאון רבי חיים יוסף דוד אזולאי זצ"ל בספר נחל קדומים (פרשת השבוע): מבאר שמה שנאמר "ושבת עד ה' אלוקיך" רומז למילה

אמתו. לפיכך מתבאר שאין כאן סתירה ל"כי קרוב אליך הדבר", כיון שכל מה שנדרש הוא אמת פנימית ברגע הזה, וזו קרבה ניתנת לכל אחד.

ומכאן אנו לומדים יסוד עצום: קרבת ה' אל האדם איננה תלויה בהשגה שכלית עליונה או במעשה קשה, אלא בכנות הלב. כל יהודי, בכל מצב, יכול להפוך את עולמו ברגע אחד. זהו עומק הפסוק "דרשו ה' בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב" (ישעיה נה, ו).

הקרבה נמדדת באמיתות הרצון, לא בכוחו לנבא את עתידו. התשובה אם כן היא ביטוי עליון לאמונה: אמונה בכוחו של האדם להשתנות, ואמונה ברצונו של הקב"ה לקרב. כאן נגלית אהבת ה' לישראל, שהעניק להם את מתנת התשובה. כשם שבריאת העולם הייתה יש מאין, כך התשובה בוראת לאדם לב חדש. ולפיכך מתיישבת היטב הקושיה: התורה יכלה לומר "קרוב אליך הדבר", כי אין היא דורשת מה שאין ביכולתך, אלא דורשת רק את מה שנמצא בלבך באותו רגע אמת טהורה, וידוי בפה, קבלה בלב.

כאשר התורה מכריזה "כי קרוב אליך הדבר מאוד", היא קוראת לכל יהודי: אל תדחה את התשובה, אל תאמר בלבך שזה רחוק ממני, שאין ביכולתי להשתנות. לא נדרש ממך להפוך לצדיק מושלם בן רגע, אלא להעמיד את הלב באמת ולומר: מכאן והלאה אני בוחר בחיים.

הרמב"ם לימד שצריך להגיע למדרגה שיעיד עליו יודע תעלומות. אל ייבהל האדם מדרישה זו, ואל יחשוב שהיא על אנושית. הדרישה איננה אלא שיהיה אמיתי עם עצמו. כמה פעמים אנו אומרים מילים בפה אבל הלב לא שם. כאן באה התורה ואומרת: בפיך ובלבך שתהיה חפיפה מלאה בין הדיבור ללב. כשזה קורה, הקב"ה עצמו מעיד על כך.

וכאן יש קריאה מוסרית חזקה: האדם עלול להקל ראש ולומר, "אחזור בתשובה לקראת זקנה, לקראת יום כיפור". אבל התורה אומרת: קרוב אליך הדבר עכשיו. אין תשובה קשה אלא תשובה שנדחית. אם אדם מחכה למחר, הוא מעיד על עצמו שאינו מאמין בכוחו לבחור. ואם הוא ניגש אל התשובה בלב שלם היום, אזי נעשה כעין בריה חדשה, וזו הבחירה שמעמידה אותו במדרגה שאין צדיק גמור יכול לע"ב.

ועלינו להיזהר לא ליפול לייאוש. היצר הרע ינסה לשכנע אותנו: "אתה לא באמת יכול להשתנות, הרי כבר נפלת פעמים רבות". אבל כאן בא המוסר של החפץ חיים – אין בחירתך בטוב נאבדת. כל רגע של תשובה, אפילו אם מחר תשוב ותכשל, נרשם לפניך.

בשמים יודעים את האמת שבלבך, וזהו עיקר הדרישה. ולפיכך מתיישבת היטב השאלה שפתחנו בה: איך אפשר לומר שתשובה היא דבר קל אם נדרשת מדרגה כזו גבוהה? אלא שהתורה מלמדת שהתשובה היא קלה מפני שאין היא תובעת את העתיד אלא את ההווה. אם תעמיד את עצמך בלב שלם ובפה ברור, השמים עצמם יעידו עליך, והקב"ה יחתום על כנותך.

ומכאן ניקח אתנו תובנות לחיי היום יום: א. בלב שלם גם בבית: כמה פעמים אנו מבקשים סליחה מבני ביתנו אך הלב אינו שלם. התורה מלמדת אותנו: "בפיך ובלבך לעשותו". תשובה אמיתית היא כנות מוחלטת. תובנה זו מחייבת אותנו שגם ביחסים עם בני זוג, ילדים וחברים כאשר מבקשים סליחה, שיהיה הלב תואם את הפה. זה קרוב מאוד, כי די באמת אחת כדי להפוך מצב של מתיחות לקרבה חדשה.

ב. התמודדות בעבודה: במקום העבודה מזדמנות לאדם נפילות בכעס, בדיבור לא נעים, או ביושר ממוני. כאן באה קריאת התורה: התשובה קרובה אליך. די בהחלטה פנימית אמיתית, עם חרטה בפה, כדי להתחיל מחדש. האדם לא חייב להיות מושלם מחר, אלא להיות כן היום. בכך הפוך מקום עבודתו ל"מקדש מעט" של תשובה.

ג. בקהילה ובחברה: הרבה פעמים יש לאדם דימוי עצמי שלילי: "יכולים יודעים שנפלת, כולם ראו אותי נכשל". התורה אומרת: לא חשוב מה אחרים חושבים, אלא מה בלבך. אם כוונתך אמיתית, יודע תעלומות מעיד עליך. תובנה זו מחזקת אותנו שלא להתייאש גם מול ביקורת חברתית, אלא להאמין באמת הפנימית שלנו.

ד. התמודדות עם ייאוש: היצר הרע מנסה לשכנע אותנו: "ניסית כבר, חזרת בתשובה, ושוב נכשלת". לפי דברי הלחם משנה והרמב"ם, אין זה מבטל את תשובתך. כל תשובה עומדת לעצמה. תובנה זו מחזקת: אל תאמר "איבדתי את הקרדיט". כל חזרה בתשובה נדרשת לפני כסא הכבוד, והקב"ה מעיד על אמת לבך. חינוך הדור הבא: כשמחנכים ילדים, חשוב להראות להם שהבחירה קרובה תמיד. אם טעו אפשר לחזור. אם כשלו יש

זמן נכשל, אין זה מבטל את תשובתו הראשונה. כיון שבאותה שעה היה לבו שלם, תשובתו התקבלה.

ב. וידוי בפה וחרטה בלב: הספרי דרש "בפיך" זה וידוי, "ובלבבך" זו חרטה. לפיכך מבואר שהנפקא מינה היא שגם אם אדם אינו יודע איך יוכל להבטיח על עתידו, עצם הווידי והחרטה הם תשובה גמורה, מפני שהקב"ה בוחן לבבות ויודע את כוונתו באותה שעה.

ג. תשובה מיראה ותשובה מאהבה: הבני יששכר בשם החיד"א כתב שתשובה מאהבה איננה צריכה כלל את ארבעת חלקי הכפרה. לפיכך מבואר שנפקא מינה מעשית היא, שכאשר אדם שב מאהבה בלב שלם, גם בלי ייסורים ומיתת, תשובתו מתקבלת. לכן אף הדרישה של הרמב"ם מתפרשת לא כהכבדה אלא כקריאה להגיע למדרגת אהבה, ששם התשובה קלה ונגישה.

ד. תורה כמכפרת: החתם סופר הדגיש שכוח התורה עצמו מכפר. לפיכך מבואר שנפקא מינה היא שאדם שעוסק בתורה מתוך לב נשבר ותשובה, הרי זה עצמו כפרתו, ואפילו על דברים שנראים קשים לכפרה. נמצא שכאשר התורה אמרה "כי קרוב אליך הדבר", רמזה שגם עצם לימוד התורה הוא הדרך הקרובה ביותר לשוב.

ה. חיזוק לב השב: החפץ חיים כתב שאין בחירתו של האדם בטוב נאבדת. לפיכך מבואר שכל יהודי, גם אם נכשל שוב, אסור לו לחשוב שתשובתו הראשונה בטלה. כל תשובה בלב שלם עומדת לעצמה ונכתבת לפני כסא הכבוד.

ו. הלכה למעשה בדורנו: מרן הרב עובדיה יוסף כתב שתשובה היא מתנת חסד מיוחדת לישראל. לפיכך מבואר שהנפקא מינה היא שעלינו לחזק את הציבור ולא להפחידו בקושי תשובה, אלא לומר בפשטות: התשובה קרובה מאוד, בפיך ובלבך לעשותו. הדרישה היא אמת פנימית בשעת מעשה, לא התחייבות על העתיד שאינה אפשרית לאדם.

כאן טמון עומק עצום: מצד אחד התורה אומרת "כי קרוב אליך הדבר מאוד", שהתשובה קרובה ונגישה לכל אחד. מצד שני, הרמב"ם תיאר מדרגה עליונה, שהקב"ה עצמו יעיד עליו שלא ישוב לחטא. איך מתחברים שני הקצוות?

התשובה טמונה במהותה של מצות התשובה. התשובה איננה רק חרטה על העבר, אלא יצירת מהות חדשה. החידושי הרי"ם דימה זאת לשינוי הלכתי: שינוי אמיתי הוא כזה שאיננו חוזר לברייתו. כך גם בתשובה, מהותה היא שהאדם משנה את עצמו עד כדי כך שנעשה אדם חדש. ולפיכך מבואר מדוע התורה קראה לזה "קרוב", מפני שאין כאן דרישה לשנות את כל ההיסטוריה שלו, אלא להפוך את הלב ברגע אחד. שינוי פנימי אמיתי נמדד באותה שעה, וכך התשובה נעשית קרובה לכל אחד.

ועוד נראה, שכאשר התורה אמרה "ובחרת בחיים", הרי זו הקריאה הפשוטה לבחור בטוב. התשובה היא מימוש הבחירה הזו. הבחירה עצמה קרובה לאדם תמיד, "בפיך ובלבבך לעשותו". אלא שהרמב"ם לימד אותנו מהי שלמות התשובה: כשהאדם בוחר באמת עד שאפילו יודע תעלומות יכול להעיד עליו על עומק לבבו. לפיכך מתבאר שאין כאן סתירה התורה מדברת על קרבת האפשרות, והרמב"ם מתאר את מדרגת השלמות.

כאן נכנס גם דברי החיד"א, שדרש "ושבת עד ה' אלוקיך" מלשון עדות. התורה עצמה רמזה שהתשובה צריכה להיות באופן של עדות, אך עדות זו אינה על העתיד הרחוק, אלא על האמת של השעה. נמצא שהתורה אומרת: קל לעשות תשובה, כי הקרבה היא בלב ובפה, לא במעשה קשה. והרמב"ם אומר: אותה קלות עצמה נבחנת באמתה על פי עדות יודע תעלומות.

נמצא שהקלות והדרישה הגבוהה אינן סותרות זו את זו אלא משלמות. הקלות היא מצד עצם מהות התשובה די בלב כן ובפה מתוודה. והדרישה הגבוהה היא מצד איכות התשובה שהלב יגיע לשלם עדות.

התשובה עומדת בצומת המפגש שבין ידיעת ה' לבין בחירת האדם. מצד אחד, הקב"ה יודע תעלומות, חוקר לב וכליות, ויודע אם התשובה אמיתית. מצד שני, הבחירה החופשית ביד האדם לעולם, ואין דבר הכופה עליו את דרכו. כיצד ייתכן לומר "ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לעולם"?

הסוד הוא שהעדות כאן איננה על העתיד אלא על ההווה. הקב"ה אינו מעיד כיצד ינהג מחר או בעוד עשר שנים, אלא על כך שברגע הזה, לבו מלא חרטה וקבלה אמיתית. בזה מתגלה עומק הקשר שבין האדם לאלוקיו: האדם מגלה את רצונו, והקב"ה מעיד על

גם לנשמה מגיע אוכל

חקירות הגות
מחשבה חידודים
ואקטואליה
על פי סדר
פרשיות השבוע

הדרישה של הרמב"ם אינה הופכת את התשובה לקשה, אלא מלמדת כיצד להעמיד אותה באמת. אם האדם שב בלב כן עד שיודע תעלומות יעיד עליו, אזי זו תשובה שלמה. ואם כשל שוב לאחר זמן אין זה פוגע בכנותו הקודמת.

מכאן הקריאה החזקה: אל יאמר אדם "קשה לי לשוב", כי התורה עצמה הכריזה: "כי קרוב אליך הדבר מאוד". כל מה שנדרש

הוא רגע אחד של אמת פנימית. ברגע הזה נפתחות שערי שמים, הקב"ה מקבל את תשובתו באהבה, והאדם הופך לבריה חדשה. זהו עומק דברי חז"ל: "במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד". קרבת התשובה היא גדולה כל כך, עד שהיא יכולה להרים את האדם למדרגות עליונות ביותר. עיקר העניין: התשובה היא מתנה קרובה, קלה ונגישה, מפני שאין היא תלויה אלא באמת של הלב בשעת מעשה. הרמב"ם לא הקשה אלא חיזק כשאדם שב באמת, מיד יודע תעלומות מעיד עליו. בזה מתיישבת הסתירה: הקלות היא בעצם האפשרות לשוב בכל רגע, והדרישה היא להיות כן ואמית.

מקום לתקן. ללמד ילד שתשובה היא קרובה, היא מתנה, זהו יסוד מוסרי שמעמיד דור חדש של מאמינים בכוחם להשתנות.

ולפי"ז מתבאר שהפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאוד" איננו רק רעיון תאולוגי, אלא הדרכה מעשית: בחיי היום יום, בעבודה, במשפחה ובחברה אפשר להתחיל מחדש בלב שלם אחד.

עיקר העניין: שאלנו: כיצד התורה אומרת "כי קרוב אליך הדבר מאוד" ותשובה היא דבר קל, והרי הרמב"ם כתב שתשובה היא רק כשיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב עוד לעולם.

הבאנו את דברי הרמב"ם, החיד"א, החידושי הרי"ם, הלחם משנה, ורבים אחרים, והעלינו יסוד אחד ברור: אין הכוונה שאדם נדרש לנעול את בחירתו לעד, דבר שאינו בידי אדם. אלא הכוונה שברגע התשובה יהיה לבו שלם באמת. יודע תעלומות אינו מעיד על העתיד הרחוק, אלא על עומק הכוונה של אותו רגע. ולפי"ז מתבאר היטב קושייתנו: התורה קראה לתשובה "קרובה מאוד", מפני שאינה דורשת מעשים קשים או כוחות עליונים, אלא אמת פנימית. די בווידי בפה, חרטה בלב, וקבלה שלמה באותה שעה. זהו דבר הקרוב לכל אחד ואחד, בכל זמן ובכל מקום.

7. "הנסתרות לה" אלו קינו" האם יש דין על מחשבות שאיש לא ראה? הוכח מפרשת השבוע!

8. ישב במסעדה שמגישה נבלות וטריפות והתרו בו אל תאכל חזיר, האם ילקה כשיבא המשיח? הוכח מפרשת השבוע!

9. אדם שציווה לקברו מעומד כדי שיהיה מוכן לביאת המשיח האם מצווה לקיים בקשתו? הוכח מפרשת השבוע!

10. כיצד ייתכן שהתורה אומרת "ואת אשר איננו פה עמנו היום" וכי אפשר להתחייב מי שעדיין לא נולד?

11. כיצד ייתכן לומר "קרוב אליך הדבר מאוד" האם כל יהודי, אפילו הפשוט ביותר, באמת מסוגל להגיע לשלמות התורה?

12. אבי הבן בכפר נידח ויכול לעשות מילה בזמנה או שמיעת קול תרועת הדין? מה עדיף? הוכח מפרשת השבוע!

13. "מודה ועוזב ירוחם" האם די בהודאה על חטא אחד כששאר החטאים עדיין בידו? הוכח מפרשת השבוע!

14. האומר "אחטא ואשוב" האם יש לו תקנה או שנסגרו לפניו שערי שמים? הוכח מפרשת השבוע!

15. כיצד מתיישב "ובחרת בחיים" עם עיקרון הבחירה החופשית האם זו כפייה סמויה?

16. אם הכול צפוי האם באמת יש לנו בחירה חופשית? ומדוע התורה אומרת "ובחרת בחיים"?

17. אם התורה "לא בשמים היא" מדוע אנו אומרים שהכול נגזר מלמעלה?

18. אם הכול גלוי וידוע מראש מה הערך יש לבחירה החופשית?

19. האם אמירת י"ג מידות עם הציבור חובה על כל יחיד או רק זכות? האם חובה לענות עם הציבור או רק לשמוע?

"גם לנשמה מגיע אוכל" השאלה היא – מי ישים את זה על השולחן?

סדרת הספרים שתפתח לכם ותשביע את נשמתכם – יוצאת לאור!

בקרוב בעז"ה תושלם סדרת הספרים הייחודית

"גם לנשמה מגיע אוכל"

חמישה כרכים מעוררי עומק על התורה, ושלושה כרכים מלאי טעם על המועדים, העוסקים בשאלות, רעיונות, פנינים וחקירות המוגשים בשפה חיה, עם עומק ודיוק הלכתי. כעת – זו ההזדמנות שלך להיות שותף בהוצאת הסדרה ולהיות שותף בזיכוי הרבים! ניתן להקדיש: מהדורה שלמה כרך בודד פרשת שבוע לפי תאריך היארצייט להנצחת קרוביכם, או להצלחה שלום בית, זש"ק...

לפרטים הרב יוסף ויצמן: 052-8144488

רגע אחד לפני ששנת תשפ"ו פורשת את כנפיה ובאה עם אווירת התחדשות מרנינה. זהו הזמן לסיכום ועריכת חשבון, מה נעשה בשנה החולפת ומה השאיפה לעתיד. וכמו בכל חברה המציגה את דוחותיה לכלל השותפים הקיימים והשותפים העתידיים, כך גם אנו מתכבדים להביא לכם השותפים בפועל ולכם החפצים להשקיע בהשקעה בטוחה ולהיות חלק מזיכוי הרבים במהפכה הרוחנית בשכונת מורשת בגבעת זאב, ולכלל המשפחה המורחבת שלנו. אבל בשונה מכל חברה שהביזנס הוא המכנה המשותף היחיד של השותפים, כאן מדובר במשהו אחר לחלוטין – מדובר פה בקהילה אחת, באחים בדידים ובעיקר באנשים אשר לב יהודי מפעפע בקרבם עם תחושה של ערבות הדדית שפועמת בתוכם בלב חם. "חשבון נפש" – במלא מובן המילה. חשבון של נפשות. חשבון של משפחות שזכו לחיים חדשים, חיים של התעלות, חיים של תורה, שמחה ותקווה ובעיקר חיים מלאים בעשייה ובשייכות. חיים של משפחות שלימות שהחיים שלהם קיבלו תפנית רוחנית שונה לחלוטין. חיים של עוללים קטנים אשר הם בני הדור הבא, שקבלו קרן אור חדשה על ידי שהם מגיעים לבית המדרש לומדים והוגים בתורה בכל יום.

אז מה היה לנו בשנה האחרונה?

בראש ובראשונה אנו ממשיכים משקיעים ובונים את דור העתיד, אנו מתמקדים בבני הנוער שהם פני העדה של הדור הבא.

כולל אברכים: בית המדרש פתוח בכל שעות היום ובי"ה אברכי חמד יושבים ולומדים בבית המדרש בכל שעות היממה.

כולל ערב: בכל ערב מתקבצים להם אברכי חמד ואנשים העמלים לפרנסתם לשעה של קורח רוח ולימוד בצוותא בדיבוק חברים המתקיים בכל ערב בבית המדרש בין השעות 20.30-23.30.

ישיבת המתמידים: בכל יום בין השעות 19.00 – 20.00 מתקיים בבית המדרש "ישיבת המתמידים" בו בני הנוער בכיתות ב' – ז' יושבים ולומדים בצוותא תורה, מוסר, ויראת שמים. אשר בסיום הלימוד המשותף כל ילד בלי יוצא מהכלל מקבל הפתעות ופרסים, ומידי שבוע נערכת הגרלה מיוחדת בין כל המשתתפים.

והגית: גם לבני הנוער הלומדים בכיתות ז' ח' אשר למדו בעודם קטנים בישיבת המתמידים בבית המדרש אנו דואגים, פרויקט "והגית" בו לאחר הלימודים הילדים ובני הנוער בכיתות ז' – ח' במקום להסתובב ברחוב מתקבצים הנערים לבית המדרש ולומדים בחברותות בחשק רב ועם תענית דיבור, מאחר ואנו מאמינים כי "חנוך לנער על פי דרכו" אנו נותנים לבני הנוער את האחריות את הבגרות ואת העצמאות הנפשית, וכל נער בתחילת הלימוד אומר את השמות של התורם שמחזיק אותו ואת הבקשות הפרטיות של התורם, ורושם לעצמו את השעות בהם הוא היה ולמד בבית המדרש ובסיום כל חודש הנער מקבל מלגה כספית לפי השעות בהם הוא למד בבית המדרש בתענית דיבור. עלות כל ילד הינה 200 ₪ לחודש.

אוצר הספרים: בשנה זו הגדלנו והעשרנו את אוצר הספרים בספרים רבים בכל מקצועות היהדות, וכן בספרי קודש נדירים במיוחד, חסרים עוד הרבה מאוד ספרי קודש ספרי ראשונים ואחרונים, ספרי שו"ת, הגות מחשבה מוסר הלכה ואגדה לטובת אברכי הכולל, לומדי בית המדרש וכל באי ומתפללי בית המדרש הבאים לחטוף שעה של לימוד ביום ובלילה.

אבות ובנים: בכל שבת קודש לאחר תפילת מוסף, אנו עורכים קידוש מיוחד ולאחריו מתקיימת תכנית "אבות ובנים", בו אנו מחזקים את הקשר ביננו ההורים לבין ילדנו היקרים על ידי לימוד משותף בצוותא, אשר בסיום הלימוד כל ילד או נער בלי יוצא מהכלל מקבל פרסים והפתעות יקרות ערך, ובכל חודש נערכת הגרלה מיוחדת בין המשתתפים על פרסים יקרי ערך.

קופת עזרה לזלות ולמשפחות נזקקות: כחלק מהמטרות שלנו אנו עוזרים ומסייעים למשפחות אשר הפרנסה דחוקה להם מאוד בעזרה זו שבועית במצרכים, ומזון, או במתן עזרה כספית לתשלום הוצאות חשמל שכר לימוד וכדומה...

ומה יהיה לנו בנוסף בעזה"י ובעזרת תרומותיכם בשנה הבאה עלינו לטובה?

הרחבת עזרת נשים: אנו רוצים להוקיר טובה לציבור הנשים אשר שולחים את בעליהם ולידיהם בשעות הקריטיות והקשות ביום, אנו מרגישים חובה קדושה שגם להן יהיה מקום תפילה וכינוס מיוחד למען תפילה והתכנסות לשיעורי תורה השקפה ובניין והעצמת הבית היהודי. ולכן אנו חפצים להגדיל את עזרת הנשים ולהפוך אותן למקום כינוס מיוחד למען מטרה קדושה ונעלה זו, ישנה אפשרות לזכות ולהקדיש את עזרת הנשים לעילוי נשמת, בריאות הצלחה וכ"ו כמו כן ניתן לזכות לקריאת שם לעזרת הנשים לע"י הקרובים לכם.

חדר שיעורים לתורה ולתפילה: בבית המדרש ישנה פעילות תורנית רבה בה מתקיימים כמה מסגרות שיעורים במקביל, כיום כל קבוצה לומדת בצד אחר של בית המדרש, בעזה"י השאיפה היא לבנות חדר שיעורים חדש לתורה ולתפילה. **בוא וקח לך חלק בקניית אמה על אמה בסך 600\$ בפריסה לתשלומים למשך שנה.**

מטבח וחדר אוכל: כדי שיהיה לכלל ציבור הלומדים המתפללים בבית המדרש וכל העמלים ביגיע כפיהם ובאים לחטוף כמה שעות לימוד תורה מקום בו יוכלו להירגע לחטוף משהו להחיות את הגוף הנפש והנשמה ולהמשיך ללמוד. אנו רוצים לבנות מטבח חדש גדול ומאובזר אשר יהיה פתוח 24 שעות ובו יהיה משקה חם / קר/ שתיה מתוקה מיני עוגות ועוגיות כדי להחיות את הנפש, ובעתיד אנו חפצים להקים במטבח זה בית תמחוי בו יבושל אוכל למען משפחות נזקקות. עלות בניית המטבח וחדר האוכל הינה 125.000\$ - **בוא וקח חלק בפרויקט זה בתרומתך, ניתן לזכות ולהקדיש את המטבח ו/או חדר האוכל לעילוי נשמת היקרים לכם לזיכרון עולם בהיכל ה'.**

קופת גמילות חסדים: בגלל המצב הכלכלי הקשה משפחות רבות מתחננים לעזר וסיוע במתן הלוואה כדי שהם יוכלו לשרוד את החודש, אנו חפצים בעזרת ה' יתברך ובעזרת תרומותיכם לפתוח קרן גמ"ח הלוואות בתשלומים נוחים, יהודי יקר זכור: בפרויקט זה התרומה שלך תמיד נשארת והזכויות שלך הינם רבות ולנצח נצחים!

כל המשך התנופה התורנית הפעילות הברוכה וכל מעשה החסד תלוי אך ורק בך!

זו ההזדמנות שלך להיות שותף בזיכוי הרבים ובליומוד התורה העתידי!

בראש השנה בעשרת ימי תשובה וביום הכיפורים נעמוד כולנו בתפילה לפני הקב"ה, כעבדא דמתחנן למריה, וכבן המתרפק לפני אביו ונבשך – "זכרנו לחיים". אבינו אב הרחמן, תן לנו חיים טובים, שנה טובה ומתוקה. כתבנו בספרם של צדיקים לשנה טובה מתוקה ומבורכת, מלאה בכל טוב.

ולכם השותפים היקרים שלנו וכלל התורמים לבית המדרש: זכרו אתם ממש לא נמצאים לבד, לצדכם יעמדו כל אותם אלפי שעות לימוד בהם תמכתם בנו ובזכותכם כל אותם פרויקטים מתקיימים, לצדכם יעמדו כל אותם אלפי הזכויות, של כל אותם משפחות ונפשות שזכו לחיים אחרים בזכותכם. אותם הנפשות יהיו הסגורים שלכם. ומידה כנגד מידה תזכו להיכתב לאלתר לחיים טובים ולשלום.

בחזותו של מלך ייחתם על כל השותפים – זכאי בדין! נפש תחת נפש!

לפרטים נוספים: הרב שמעון נעים: 058-7700681 הרב אראל טראב: 054-6887982 הרב יוסף ויצמן: 052-8144488

לתרומות סיוע ועזרה: בנק מרכנתיל דיסקונט מספר בנק: 17 סניף: 621 מספר חשבון: 89099

את תרומותיכם תוכלו גם להעביר בביט/ פייבוקס בטלפון מספר: 052-8144488